

Дайна Алужане
Іева Ятніце

Посібник

ЖИВИ В ЛАТВІЇ

Finansē
Eiropas Savienība

2027

Nacionālais
attīstības plāns

GRIBU
PALĪDZĒT
BĒGĻIEM

UDK 316
A1937

Дайна Алужане
Ієва Ятнієце
Посібник Живи в Латвії

Дизайн та верстка: діджитал-агентство Blank та Ендія Марцінкевича [Endija Marcinkeviča]
Коректори: Даце Соколова [Dace Sokolova] (латиська мова),
бюро перекладів *LK Translation* (українська мова)
Переклад на українську мову: бюро перекладів *LK Translation*
Керівництво проектом: рух *Хочу допомогти біженцям*
Друк: *PNB Print*

Це захищена авторськими правами робота.
Відтворення чи інше несанкціоноване використання роботи
є порушенням авторських прав. Стаття 148 кримінального закону
передбачає відповідальність за порушення авторських прав.

У посібнику використано фотографії руху *Хочу допомогти біженцям*
та учасників Таборів життєвих історій, а також рекламне фото архіву
латвійського фольклору Латвійської національної бібліотеки і Інституту
літератури, фольклору та мистецтва Латвійського університету.

©gribupalidzetbegliem, 2024.
Видавець biedrība *Gribu palīdzēt bēgļiem*
ISBN 978-9934-38-096-9

Зміст

01	ВІЗИТНА КАРТКА КРАЇНИ	10
02	КУЛЬТУРНІ КОДИ ЛАТВІЇ. ЇХ ФОРМУВАННЯ ТА ВПЛИВ У СУЧАСНІЙ ЛАТВІЇ	12
	Жінка в Латвії	13
	Латиські знаки - найважливіший візуальний код латвійства	16
	Візерунки у книгах	21
	Бібліотеки	24
03	МОВЛЕННЯ ТА МОВА	27
04	ПІСНІ ТА ПРИСТРАСТІ	31
	Співочі революції	33
	Спільний спів	34
05	ПРИРОДА ТА ЖИТТЯ	35
	Природа	35
	Життя	39
	Ремесло	40
	Вшанування	42
	Кризи способу життя	45

06	КОНТАКТИ З ДЕРЖАВНИМИ ТА МУНІЦИПАЛЬНИМИ УСТАНОВАМИ	49
07	НУО В ЛАТВІЇ	54
	Як створювалися НУО в Латвії?	54
	НУО в сучасній Латвії	56
	Діяльність НУО	58
	На що роблять пожертвування жителі Латвії?	59
08	СПІЛЬНОТИ У ЛАТВІЇ	64
	Ознаки та структура спільноти	65
	Ідентичність спільноти	69
	Напрями зростання та розвитку спільноти	70
	У чому різниця між спільнотою та НУО?	71
	Практика неурядових організацій та спільнот	73
	Приклади діяльності сільських спільнот	77
09	ІДЕЯ СТВОРЕННЯ ПОСІБНИКА	83
	ДОДАТОК 1	
	Приклади участі громадянського суспільства в НУО в Латвії	86
	ДОДАТОК 2	
	нструменти громадянської участі	89

ВВЕДЕННЯ

Живи в Латвії. Живи добре та повноцінно, гармонійно інтегруючись у суспільство цієї землі. Незалежно від того, скільки часу ти проведеш тут – це весь час твого життя.

Посібник *Живи в Латвії* призначений для тих українців, які наразі знайшли свій дім у Латвії. Для тих, хто водить своїх дітей до школи, працює, засновує тут свої підприємства та товариства. В іншому кліматі, в іншому мовному середовищі, в іншій економічній системі та суспільному устрої.

Зібрані в книзі історії досвіду, відхилення в розумінні історії та приклади із сучасного латвійського життя допоможуть краще зрозуміти, чому тут все саме так, як є. Чому латиші такі стримані, чому вони легко вивчають іноземні мови, чому так важливо дбайливо ставитися до природи і як вони виявляють сильні емоції.

Підтримка життя в державі-члені Євросоюзу забезпечуватиметься описом моделі співпраці суспільства та державного управління, а розуміння формування латвійського громадянського суспільства буде поглиблено знайомством з історією діяльності неурядових організацій (далі в тексті – НУО).

Інтеграція в суспільство починається з найближчої спільноти, тому книга містить як теоретичний опис спільнот, так і приклади їх функціонування. Також описані типи НУО, їх оперативні цілі та методи, база даних НУО та приклади їх передової практики.

Книга буде корисна не лише українцям, які наразі знайшли свій дім в Латвії. Кожен житель Латвії тут знайде багато цікавого. Лише деякі з нас щодня замислюються про те, як саме ми реагуємо на кризи, який наш характер, наші звички як нації та які обставини сформували нашу націю. І якщо ми про це не замислювалися, то не можемо чітко пояснити іншим, чому нас так злить, наприклад, цинічне ставлення до природи.

Цей посібник не претендує на звання всеосяжної істини, яка застосовується до всіх і завжди. Однак він, напевно, дасть багато їжі для роздумів, а також відповідей на багато незрозумілих питань. Можливо, змусить вас посміхнутися, засумувати чи замислитися.

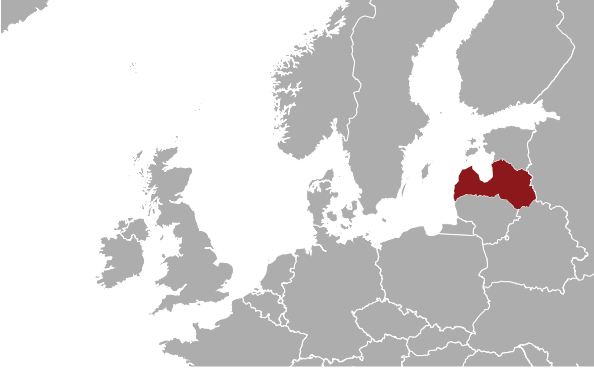
Захоплюючого вам читання та хорошого життя в Латвії!

АВТОРИ ПОСІБНИКА

Ієва Ятнієце *Дайна Алужане*
Ieva Jātniece Daina Alužāne

Латвія –

одна із трьох країн Балтії. Межує з Литвою, Естонією, Білорусією та Росією.

#1

Площа Латвії -
64 589 км².
1,87 мільйона жителів,
63% з них - латиші.
Столиця – Рига,
9 міст державного
призначення –
Даугавпілс, Єлгава,
Екабпілс, Юрмала,
Лієпая, Огре, Резекне,
Валмієра та Вентспілс.
П'ять історичних
земель – Відземе,
Курземе, Земгале,
Латгале, Селія.
43 крайових
муніципалітетів.

#2

Латвія – унітарна
багатопартійна республіка.
Її основний закон –
Конституція. Парламент
Латвії (Сейм) обирається
терміном чотири роки на
загальних, рівних, прямих,
таємних і пропорційних
виборах. До Сейму
обираються 100 депутатів.
В даний час функціонує
14-й Сейм, обраний у 2022
році. Главою держави
є президент, який
обирається Сеймом на
строк 4 роки. 8 липня 2023
року на посаду президента
вступив Едгарс Рінкевичс
[Edgars Rinkēvičs].

#3

Главою уряду
є прем'єр-міністр,
кандидатура
якого висувається
президентом для
затвердження у
Сеймі.
15 вересня 2023
року на посаду
прем'єр-міністра
вступила Евіка
Сіліня [Evika Siliņa].
Прем'єр-міністр
формує уряд
(Кабінет Міністрів).
В уряді Евікі Сіліні
14 міністрів.

НАЙВАЖЛИВІШІ ІСТОРИЧНІ ДАНІ

- **До 9 століття**
територія, населена племенами балтів та балтійськими фінами, з багатою культурною спадщиною та традиціями.
- **12-13 століття**
внаслідок Лівонських хрестових походів була створена Лівонська конфедерація.
- **Середина 16 століття – початок 18 століття**
територія Латвії розділена між Польщею-Литвою, Данією та Швецією.
- **1525 рік**
видана перша книга латиською мовою.
- **1685 рік**
видана Біблія, перекладена латиською мовою.
- **Середина 18 століття**
внаслідок Великої Північної війни Латвія була приєднана до Російської імперії.
- **Початок 19 століття**
формується латиська національна писемність.
- **1873 рік**
проводиться перше Латвійське Свято пісні.
- **18 листопада 1918 року**
була проголошена незалежна Латвійська Республіка.
- **17 червня 1940 року**
окупація Радянським Союзом.
- **1941 рік**
окупація нацистською Німеччиною.
- **1945 рік**
повторна окупація Радянським Союзом.
- **1988 рік**
починається Третє пробудження або Співоча революція.
- **4 травня 1990 року**
відновлення державної незалежності Латвійської Республіки.
- **29 березня 2004 року**
Латвія стає членом НАТО.
- **1 травня 2004 року**
Латвія вступає до Європейського Союзу.
- **1 січня 2014 року**
в Латвії вводиться євро.

02

КУЛЬТУРНІ КОДИ ЛАТВІЇ. ЇХ ФОРМУВАННЯ ТА ВПЛИВ У СУЧАСНІЙ ЛАТВІЇ

Починаючи життя в іншій країні, в даному випадку – в Латвії, необхідно познайомитись з її культурними кодами. Зі спадщиною, яка сформувала характер цієї нації та землі. Розглядаючи це не лише як історичний факт, а й як багатство епохи, що сильно впливає на спосіб життя, культуру поведінки та світогляду у сучасній Латвії.

Найважливішими цінностями у цьому контексті є латиські народні пісні та латиські прикмети. Пісні та прикмети відрізняються дуже стислим і концентрованим виразом. Не говори довго, не кажи нісенітниці. Не малюй, якщо в цьому немає сенсу.

Найбільшою формою латиських народних пісень або дайн є чотиривірш, що містить замкнуту думку, послання. Найдовші пісні складаються із серії чотиривіршів, зберігаючи ритм та замкнуту форму кожної пісні.

Латиш може кількома словами висловити перебіг усього життя:

*Усі дні мені відомі
Три дні – невідомі
Коли народився, коли помер
Коли пішов у народ*

Дідзис Гродзс (Didzis Grodzs), рекламне фото латвійського фольклорного архіву Інституту літератури, фольклору та мистецтва Латвійського університету.

Кількість цих пісень також унікальна – більше мільйона текстів та близько 30 000 мелодій. Ми говоримо, що кожен латиш має свою національну пісню, і іншим теж вистачить. Найбільша колекція дайн зберігається у сховищі латиського фольклору Латвійської національної бібліотеки, де також знаходиться Шапка дайн [Dainu skapis] найвідомішого збирача латиського фольклору Криш'яніса Баронса [Krišjānis Barons]. Нині важлива добірка латиських народних пісень доступна у цифровому форматі – достатньо заглянути на сайт www.dainuskapis.lv.

Вік народних пісень точно визначити неможливо, проте їх формування, швидше за все, пов'язане з процесом розвитку єдиної латиської мови до 16 століття. Збереження багаторічної спадщини в усній традиції наочно доводить її гармонію з ритмами народу та землі, способом мислення та системою цінностей.

У цьому матеріалі також будуть використовуватися народні пісні для пояснення різних сучасних норм поведінки і відносин латишів. Незважаючи на мінливі часи, як і раніше, вони - ключ до розуміння гармонійного життя на нашій землі.

Це не означає, що кожен латиш сьогодні ходить з піснями і в одязі, розписаному латиськими візерунками - зовсім ні. Так само, як і в Україні, вишиванка не є повсякденним одягом більшості населення. Але ці прояви культури щодня проявлятимуться у реакціях людей. Навіть якщо ми цього не хочемо.

Основними співаками та авторами пісень у Латвії були жінки, тому дайни переважно відображають жіноче бачення світу.

Жінка в Латвії

Коли йдеться про народні пісні, слід враховувати роль жінок у латиській культурі, адже саме їм ми повинні бути вдячні за цю унікальну культурну спадщину.

Латиська традиційна культура є виразно матріархальною. У групі стародавніх хранительок людського життя близько сімдесяти матерів – Мати Ліса та Мати Корів, Мати Вітру та Мати Велю, які ведуть людей стежками потойбічного світу. Мати Гауса запрошується на вшанування та у повсякденне життя, щоб гарантувати, що всього буде достатньо і щоб у нас вистачило розуму знати, коли буде достатньо. Своя мати є навіть у такої напасті, як чума. Правильно ставлячись до матері Чуми, можна зробити так, щоб ця хвороба пройшла повз наш хутор. Образ батька у фольклорі більше пов'язаний із небом, громом та місяцем. Чоловік керує далекими, мінливими речами і речами, на які важко вплинути. Однак жінка, мати, несе відповідальність за те життя, яке людина проживає щодня тут, на землі. Аналогічна ситуація зараз склалася для українського народу в Латвії. Життя у цій країні для себе, своїх дітей та своїх сімей в основному створюють жінки. Чоловіки йдуть на війну і мають справу з мінливими, важкими, кривавими речами і речами, що важко піддаються впливу.

Роль жінки в латиській культурі ніколи не була другорядною. Це проявляється у піснях, повір'ях та казках, а також у конкретних історичних фактах. Цю реальність слід враховувати і сьогодні, оскільки вона суттєво відрізняється від патріархальної традиції південних та східних країн.

Наприклад, в Латвії під час укладання шлюбів велике значення завжди мав вибір жінки, що характеризують народні пісні

*Проси, земляку, мене солодко
Не проси мою матусю Мати
пообіцяє, а я не піду
Марним буде твоє прохання*

*Маленькі берізки схилялися
До сонця ввечері.
Так схиляються молоді хлопці
Перед матусею тих дівчат.*

*Земляк благав, плачучи,
Вважаючи дрібні гроші.
Пообіцяв свої гроші за kota,
Не за моє тіло.*

Слід звернути увагу як на те, що вибір робить сама дочка, так і на те, що у більшості випадків прохання про шлюб звертається до матері дочки, а не до батька. Щодо шлюбів - часто зустрічається формула *Батько обіцяв, мати заборонила*, що свідчить про перевагу рішення матері над рішенням батька. Латиське розуміння гумору, як і ставлення до можливості купити жіноче розташування, навпаки, чудово описується пропозицією віддати свої гроші за kota. Це означає – найменша й незначна сільськогосподарська тварина*, бо ні коня, ні корову наречений запропонувати не може.

***Згадку про kota в латиському фольклорі можна інтерпретувати так: це важливо навіть для найменшого, всі інші, тобто: люди, коні, корови та інші домашні тварини, вже прийняли це як важливе. Якщо в пісні сказано *В'язала шкарпетки для kota*, то це означає, що для решти їх вже зв'язали. Коли ми чуємо вираз *Навіть коту смішно*, то ми розуміємо, що всі інші вже сміються. Популярне прислів'я *Котячі прокляття не потрапляють до раю*, у свою чергу, говорить про те, що кожен має розуміти своє місце. Не кидайся прокляттями, якщо ти кіт - вони просто повернуться до тебе.**

У латиському фольклорі немає інформації, яка б свідчила, що народження сина в сім'ї цінувалося б більше, ніж народження дочки. Не говорячи вже про архаїчні традиції, коли новонароджених дівчаток вбивали; і подібні висловлювання існують у фольклорній спадщині багатьох інших народів.

*Кожен кіт молився Богіві,
Коли народжувалась дівчинка;
Дівчинка піде доїти корову,
Дасть полізати молочка.*

І в піснях, і в байках і казках господар та господиня грають однаково важливу роль. Хутір, отже, світовий порядок неспроможні існувати без балансу і честі обох.

Жінка говорить, існує сама по собі, а суспільну думку не обов'язково висловлювати вустами чоловіка сім'ї. Думку не обов'язково погоджувати з батьком, братом чи чоловіком.

*Не боюся бути наляканою,
Бути потривоженою на дорозі.
Знаючи своє хоробре серце
Серце, як гострий меч.*

Важливу роль жінок чітко видно у ході історії Латвії. Латвія – європейська країна, де жінки вперше отримали право голосувати на загальних, відкритих виборах.

Факти свідчать, що під час революції 1905 року у грудні у виборах делегатів муніципалітету могли брати участь усі двадцятирічні громадяни, незалежно від національності та статі. Тоді Латвія ще була частиною Російської імперії, і рішення було прийнято групою латиських революціонерів. Однак, коли в 1918 році була заснована незалежна Латвійська держава, законом були встановлені рівні виборчі права як для чоловіків, так і для жінок.

Сьогодні ці права сприймаються як щось само собою зрозуміле, але початок 20 століття було зовсім іншим часом. Нагадаємо лише, що рівні виборчі права були надані жінкам у Великобританії у 1928 році, у Швейцарії – лише у 1971 році.

Під час Першої світової війни, у 1919 році, письменниця Іванде Кайя [*Ivande Kaija*] звернулася до латвійських жінок із закликом створити *Золотий фонд* та пожертвувати свої коштовності на підтримку боротьби за свободу. У газеті *Страж Латвії* [*Latvijas Sargs*] вона пише: «Віддайте країні ваше золото, дорогоцінні камені та срібло, які ви сором'язливо приховуєте від загального огляду. Віддайте все без залишку! Якщо Латвія існуватиме, то вона вам, як рівноправним громадянам, поверне все з лишком у її сонячні дні.» І люди жертвували вази, кубки, золоті ланцюжки, оправы для окулярів, нагороди, медалі та жетони, але найчастіше – обручки. Іванде та її сім'я також не пошкодували своїх коштовностей: золотого годинника, каблучок, сережок.

Латвія існувала і заснування вищих навчальних закладів відіграло важливу роль у міжвоєнний період. У цьому випадку також не було жодних обмежень для студенток у Латвії. У Латвійському університеті, першому створеному вищому навчальному закладі, вже осінньому семестрі 1919 року з 4000 студентів було зареєстровано 685 жінок.

Також треба підкреслити, що найстаріше існуюче студентське об'єднання *Латишка* [*Latviete*], засноване при Латвійському університеті, об'єднує саме студенток.

Під час Третього пробудження чи Співочої революції в Латвії з 1988 по 1991 рік серед натхненників народу – інтелігенції, журналістів, політиків, яскравих особистостей – питома вага жінок була дуже високою.

В даний час питома вага жінок в окремих професіях у Латвії навіть вражає – це освіта, медицина, соціальна сфера, а також державне управління. Повноцінного балансу в Сеймі,

де починаючи з 2018 року в середньому представлено 30 жінок із 100 депутатів, наразі немає. Пропорція представництва жінок також не збалансована у Кабінеті міністрів, де із 15 членів Кабінету міністрів в уряді Евіки Сіліні п'ять жінок. Однак прем'єр-міністром наразі є жінка.

Інша ситуація складається у державних установах, у тому числі на найвищому рівні державної служби, де жінки явно домінують. Щодо громадянського суспільства – сектору НУО – цілком доречною буде цитата з конференції рівня Євросоюзу: «Шукаєте латвійську делегацію? Подивіться, де одні жінки – ця делегація буде з Латвії!»

Цю ситуацію не можна оцінити однозначно. Але це реальність, і ми з нею маємо зважати. Для вирішення важливого питання не потрібно шукати чоловіка у латвійському суспільстві. Необхідно шукати значущу людину, наділену розумінням та відповідними повноваженнями.

*а також традиція радянських часів. Такі висловлювання, як **Що знають ці баби!** і т. п. асоціюватимуться як з радянськими часами, так і з захливіми діями сучасної Росії. Подібні фрази навіть у випадковій розмові можуть зруйнувати найкращі наміри.*

Цінність жінки визначається її знаннями, вміннями, етикою, культурою поведінки. Це вирази особистості, а не сексуальності та її зовнішніх ознак. З цим аспектом також пов'язані культура одягу та поведінки. У Латвії не прийнято щодня одягатися надто зухвало, а також вдень використовувати яскравий вечірній макіяж. Схожа ситуація в усіх країнах Північної Європи.

На відміну від країн Північної Європи, відкриття дверей жінці, пропозиція стільця або подібні вирази ввічливості не вважаються автоматичною вказівкою на слабку стать.

Латиські знаки - Найважливіший візуальний код латвійства

Це значення вже продемонстровано лінгвістичними* поняттями. Ми говоримо латиські знаки чи *латиські візерунки*. Всесвітньо відомий термін орнамент фактично не використовується по відношенню до латиських знаків. Це поняття вірно в науковій літературі, але в повсякденній розмові значення орнаменту більше пов'язане з чимось прикрашаючим, суто декоративним. З тим, сенсу якого ми не знаємо, чи вважаємо, що його немає.

Цінність людини в Латвії не залежить від статі. Кваліфікований робітник, професіонал, посадова особа виконує свої обов'язки та неприпустимо поводитися з чоловіком чи жінкою по-різному. Однаково коректна і ввічлива поведінка має бути завжди.

Переважно висловити свою ідею, потребу чи прохання концентровано і конкретно (згадайте перебіг життя людини у чотиривірші). І коротку відповідь не слід вважати невічливою чи грубою. Те, що людина відповідає коротко - не означає, що ваша потреба не розуміється або відкидається.

Жарти на тему сексуальності, використання зневажливих виразів на адресу статі неприпустимі на громадських заходах, у громадському просторі.

Зневажливі висловлювання на адресу жінок у Латвії – яскраво виражена спадщина царської Росії,

*Знак

Цим словом позначаються як латиські знаки, так і якась явище, передчуття, навіть пророцтво. *Це знак!, Божі знамення, Мені дали знак.* Отже, ознаки включають повноту цих понять. Подібно до чотирьохвіршів народної пісні, деякі лінії знаку містять у собі поняття, подію, спосіб сприйняття світу. Слово *малювати* латиською мовою також означає графічний візуальний вираз. *Бери олівець і намалюй!* Тобто створи знак, послання, а не декоративний твір.

*Візерунки

Писемність як засіб фіксації інформації. Ми пишемо книги та заяви. Літера - окремий знак. А сукупність знаків на поясі, вінку чи рукавиці утворює певний візерунок. Пишуть не лише люди. Народні пісні говорять про набагато ширше поняття писемності:

Мудреці пишуть
У великій книзі.
Мене сонце вписало
У зелений кленовий листок.

Писаних людей
У куми брала,
Які можуть вогонь
Носити в жменьці.

Перша народна пісня свідчить про те, що пишемо не лише ми. Сонце записує нас самих, наш життєвий шлях, думки та вчинки у всьому величезному світі. Друга ж пісня розповідає про те, що у хрещені батьки для дитини обираються писані люди. Тут значення слова говорить як про людей, які вміють писати-розумних, так і про людей, у яких розписний одяг – умілих, працьовитих та заможних.

Латиські знаки утворені прямими лініями, вони лаконічні, зрозумілі.

А латиші насправді є одним із тих рідкісних народів, які досі знають значення своїх стародавніх знаків і до того ж регулярно користуються ними.

Латиські знаки часто зустрічаються у громадських місцях на відкритому повітрі, використовуються у святковому оформленні, візуальному оформленні, привітаннях та запрошеннях, написах на будинках та предметах прикладного мистецтва. Практично неможливо провести пару днів у латвійських містах чи сільській місцевості, відвідати латвійські будинки, не зустрівши при цьому жодних латиських знаків.

Знак – це особлива візуальна мова – та, яка дозволяє нам розуміти без слів. Наближатися до людей і до своєї нової батьківщини, навіть не володіючи латиською мовою. Час та події надають знаку додаткового змісту. Зараз кожен житель Латвії, побачивши соняшник чи поєднання синього та жовтого кольорів, мимоволі подумає про Україну. А людям з України, познайомившись із латиськими знаками, точно буде легше нас зрозуміти.

До цього списку включені основні форми 12 найпопулярніших латиських знаків:

01

Хрест Марі

Захисник від нещастя. Дуже сильний динамічний знак. Захищає сімейне благополуччя.

05

Зигзаг Марі

Сприяє зміцненню духу. Захищає життя. Символ води і життя.

02

Вуж

Добре впливає на здоров'я. Приносить мудрість, допитливість і винахідливість.

06

Хвоїнка Лайми

Вказує правильний життєвий шлях. Допомогає не піддаватися обставинам. Сприяє цілеспрямованості у роботі.

03

Дуб

Вивільняє творчі сили. Зберігає вогню та домашнього вогнища. Допомогає приймати сміливі рішення.

07

Аусекліс

Перемога світла в боротьбі з темрявою. Захищає від злих людей.

04

Дерево Аустри

Захищає світовий порядок. Дарує людині світло, доброту. Вивільняє потяг, чарівність.

08

Юміс

Дарувач родючості та благословення.

09

Знак Усіньша

Дарує удачу на дорозі тому, хто його носить. Приносить благословення та поради предків. Заохочує до нового початку.

11

Знак сонця

Захищає сім'ю, приносить Боже благословення. Допомогає утримати. Хороший захист від зла.

10

Вогняний Хрест

Символізує та приваблює щастя, енергію, вогонь, грим та вітер.

12

Божий знак

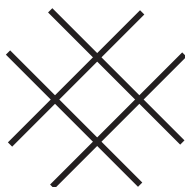
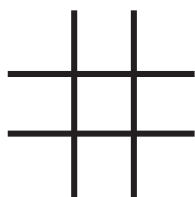
Приваблює божественне, творче. Знак чоловічої сили.

До основних форм відносяться не всі знаки, що зустрічаються в візерунках, їх види та варіації практично нескінченні - геометрична структура знаків це дозволяє. Фактично будь-який із знаків в інтер'єрі, одязі та обстановці можна зустріти у найрізноманітніших варіаціях, при цьому знак не втрачає своєї основної форми. Щоб полегшити розшифрування латиських візерунків, ми надаємо два простих методи її розпізнавання.

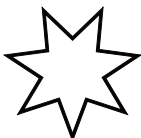
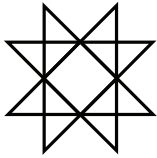
Динамічні та статичні знаки.

У статичному знаку лінії, що утворюють його, розташовані під прямим кутом 90%. У свою чергу, в динамічному знаку лінії розташовані по діагоналі. Статичні знаки використовуються для фіксації, увічнення, відображення чи просування існуючої ситуації.

Динамічні знаки розповідають про рух, ритм часу, перехід, зміни.

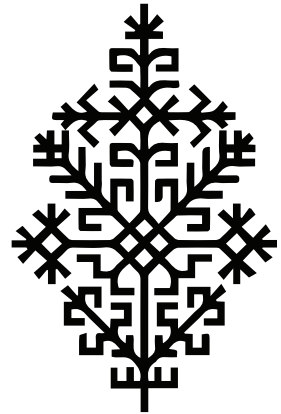
У закритого знака всі лінії пов'язані між собою, вони не передбачають продовження, зростання знаку. На зображенні є знаки-зірки, всі вони закриті. Усі знаки захисту та знаки приладдя є закритими. Найпопулярніший знак приналежності і не тільки в Латвії – це обручка.

Своєрідний відкритий знак, що поєднує статичні і динамічні елементи, можна побачити на другому зображенні. Цей знак часто використовується на пряжках ременів, а три вертикальні смуги у центрі символізують існування людини у теперішньому. У свою чергу, динамічні мітлички Лайми по обидва боки існування містять послання про прихід з минулого та перехід у майбутнє *слідами Лайми*.

Найрозкішніший відкритий знак – Дерево Аустри. Його варіації практично нескінченні, але знайти дерево Аустри у вигляді закритого знаку неможливо.

Значення знака – зростання, прагнення знань, пошук незвіданого, бажання побачити те місце у світі, де:

*Щоранку сонце вставало
На червоній паличці;
Молоді люди старіли,
Шукаючи ту паличку.*

Візерунки у книгах

Кожен латвійський будинок має унікальний візерунок. Книжкова полиця. Вона є невід'ємною частиною інтер'єру, незалежно від того, розташований будинок у місті чи в глибині сільської місцевості, а також від того, наскільки заможними чи освіченими є його господарі. У будинку, який пережив п'ять періодів політичних змін, підлога може хитатися і диміти піч, але книжкова полиця обов'язково буде.

Любов до писемного слова і прагнення до освіти, безперечно, є однією з типових рис латишів як історично, так і сьогодні.

Історія латвійського книговидання в європейському контексті не така й стара. Вважається, що першою книгою латиською мовою є *меса*, надрукована в Німеччині в 1525 для потреб Ризької латиської лютеранської громади. Лише у 1615 році перша книга, написана латиською мовою, була надрукована в Ризі, у друкарні Ніколаса Молліна [*Nikolass Mollins*].

Абетки латиською мовою почали видаватися в 1675 році. У 1685 році був надрукований переклад Біблії латиською мовою, виконаний пастором Алуksне Ернстом Глюком [*Ernsts Gliks*] (*Johann Ernst Glück*), що є найзначнішою подією 17 століття в латвійському книговиданні.

На особливу увагу заслуговує той факт, що близько 850 екземплярів першого видання перекладу Біблії (загальним тиражем 1500 екземплярів) було придбано латвійськими селянами. Біблію читали не лише в церквах, а й у школах та вдома.

На грамотність всіх верств населення позитивний вплив мала лютеранська релігія, а також розвиток шкіл, якому сприяв шведський уряд і робітники балтійсько-німецького просвітництва. Швидко формувалася латиська читацька аудиторія, і наприкінці 17 століття книги латиською мовою видавалися регулярно.

У селянських будинках на почесному місці була Біблія – книга, а не кут святих зображень. І дуже часто саме пастирі церкові стежили за навчанням дітей, перевіряли їх знання. Дитяча грамотність також була честю та обов'язком кожної сім'ї.

Історичні джерела свідчать, що у середині 18 століття у Відземі в кожному селянському подвір'ї була книга.

Анонімний пастор пише у газеті того періоду: «Латиші вважають кожную книгу священною», що наочно підтверджує шанобливе ставлення латвійського народу до писемності, писемного слова – незалежно від того, чи написано воно знаками чи літерами алфавіту. Це написано і це має значення. Це послання, це знання. А релігія, видана латиською мовою Біблія, проповіді, пісні переважно використовуються як шлях до знань, при цьому аспекту віри відводиться менша роль.

Особливе місце у ландшафті латвійського книговидання та освіти займають братства, або гернгутери, що діяли у 18 столітті у Відземі.

Проповідники-гернгутери прибули до Латвії в 1729 році і заснували свій центр у Валмієрмуйжі. Вони проповідували добродійний та аскетичний спосіб життя, створювали селянські школи, готували здібну молодь із селянства до учительської роботи. У 1738 році у Валмієрмуйжі була заснована перша в Латвії вчительська семінарія.

Завдяки діяльності гернгутерів у Латвії почала розвиватися і національна писемність, і вже перша половина 19 століття виявляє багатьох латиських письменників.

Є свої письменники – отже мають бути й свої видавці. А вони почали з'являтися лише через 50 років. У 1867-1888 роках на 1 мільйон латишів випускалося близько 100 видань на рік; у 1901-1917 роках – близько 500 видань на рік.

Вже наприкінці 19 століття престиж книг у Латвії був дуже високий – людина, яка не читає, не вважається розвиненою та освіченою. Це відображено і в статистичних даних - у 1897 році грамотними були 94,6% жителів Відземе, а в Курземі - 88,6%.

У міжвоєнний період безграмотних у Латвії практично більше не було. Дані перепису 1930 року показують, що кількість грамотних людей в Ризі становить 99%, у Відземі - 98,6% і в Курземі - 98,3%. У свою чергу, в Росії в 1939 році ще майже 50% населення було неграмотним.

У цей час галузь книговидання у Латвії також пережила справжній бум. За двадцять років було видано понад 27 000 книг. Середній тираж видань складав 2500-2800 екземплярів.

Поряд із національним книговиданням, справжньою несподіванкою у цей період стала популярність вищої освіти. У 1928 році у Латвії на 10 000 чоловік припадало 30 студентів. Серед європейських країн нас випереджає лише Естонія, де навчалися 57 чоловік із кожних 10 000 жителів. Для порівняння – у Німеччині у 1928 році навчалися 11,4 чоловік; в Італії 7 чоловік та в Росії 5 чоловік з такої ж кількості жителів.

Тяга латишів до книг не зменшилася й у період радянської окупації. У Латвії спостерігається явний дефіцит книг, а черги у книгарнях, коли виходить нова, довгоочікувана книга, можуть перевищувати черги у продуктових магазинах. Незважаючи на значні тиражі книг (наприклад, книги популярних поетів видавалися тиражем 33 000 екземплярів) - їх завжди не вистачає. Книги дарують на випускні*, ювілеї, будь-які свята праці та життя, везуть із поїздок територією СРСР. Важливо мати свою книгу в кожній родині, в будинку, за радянських часів книгами обмінювалися неохоче. Проте наші книжкові полиці стають дедалі більшими. Слід зазначити, що у господарствах, яким пощастило уникнути гірших дій окупаційного режиму, *був другий ряд* книжкових полиць, у яких зберігалися книги, видані до окупації.* Незважаючи на величезну небезпеку, яку таїли в собі ці *другі ряди*, книга була чи не останньою річчю, яку латиш був готовий викинути або спалити в ім'я фізичної безпеки.

день народження я отримала книгу Ніцше *Так говорив Заратустра* в вогненно-жовтогарячій тканинній палітурці. То були вже вісімдесяті роки, але Латвія ще не була вільною країною. Я зрозуміла, що хрещена оцінила мене як дорослу, відповідальну людину. Ту книгу я ціную. Це було зовсім особливе почуття, ніби отримуєш щось із іншого світу, з величезною дозою довіри. Жувальна гумка чи джинси, які батько привозив від моряків, ніколи не викликали такого почуття. Це просто речі, ласощі. Книга – це щось більше. Я подарувала її старшій дочці, коли їй виповнився 21 рік.

*На випускних у Слатській початковій школі існувало негласне правило: кожна сім'я на селі дарувала кожному випускнику книгу. Це були роки, коли книги, а особливо хороші книги, були у великому дефіциті. Але всі намагалися взяти найкраще, останнє, що було видано того року. На випускних черга вітаючих тяглася через увесь зал школи, кожен тримав у руках книгу – символ побажання доброго, мудрого життя. Дітям надарували по 100, 200 книг. У нас дома досі зберігаються книги, подаровані моїй мамі на випускній у Слатській школі з вітальними написами від сусідів, книги, подаровані моїй старшій сестрі, мені самій. Хороші, цінні книги, які разом із побажаннями жителів Слаті супроводжуватимуть нас усе життя. Свого роду благословення села, благословення спільноти.

*На вісімнадцятиріччя хрещена подарувала мені Манфреда Байрона. Розкішне видання латиської епохи у бежевій шовковій обкладинці. На 21-й

Після відновлення незалежності у 1991 році кількість виданих у Латвії книг різко зросла: у 1991 році – 1387; у 2000 році – 2546; у 2008 році – 2855 (найбільша кількість видань за цей період), проте середній тираж книг знизився. У 2017 році в Латвії вийшло 2185 видань загальним тиражем 2 465 545 екземплярів.

Незважаючи на оцифрування інформації, книги, як і раніше, відіграють важливу роль у латвійському суспільстві. Вони викликають громадські дебати і пристрасті. І саме соціальні мережі, основа публічного обігу цифрової інформації, свідчать про це. Наприклад, у групі соціальної мережі Facebook *Відмінні книги* налічується 42 000 учасників, і кількість учасників лише зростає. Батьки, бабусі та дідусі стурбовані тим, що діти читають все менше, а тому звертаються за порадою, які книги порекомендувати підліткам - тобто відбувається обмін думками.

Бібліотеки

Крім книжкових полиць вдома, не менш важливу роль у Латвії відіграють бібліотеки.

Перші громадські бібліотеки Латвії виникли вже у середині 19 століття. В той самий час з'явилось і багато освітніх ініціатив, цю розпочали балтійські німці, але латиші швидко перейняли ініціативу у свої руки. У 1848 році під керівництвом Кріш'яніса Валдемара [*Krišjānis Valdemārs*] була заснована бібліотека в Едолі, бібліограф Яніс Місінш [*Jānis Misiņš*] у 1885 році відкрив бібліотеку в Тірзі, яка стала однією з найважливіших бібліотек Латвії. У 1894 році в Курземі та Відземі у латишів було понад 100 бібліотек.

Навіть в середині періоду радянської окупації, в 1970-х роках, в Латвії діяли централізовані бібліотечні системи 26 районів та 7 міст республіканського значення, у тому числі понад 1000 маленьких бібліотек.

На даний час у 2024 році бібліотечна система Латвії складається з Латвійської національної бібліотеки, Латвійської бібліотеки для сліпих із сімома філіями, 48 академічних бібліотек, 31 спеціальної бібліотеки, 792 публічних бібліотек, 793 шкільних бібліотек.

Латвійська національна бібліотека, відома у суспільстві як Палац світу, – одна з найбільших історій відновленої незалежної Латвії.

Про необхідність будівництва спеціальної будівлі бібліотеки в Латвії заговорили ще з 1919 року, проте процес проектування розпочався лише у 1997 році. Вражаючий проект новій незалежній Латвійській державі був запропонований Гунарсом Біркертсом [*Gunārs Birkerts*], латвійським архітектором, визнаним у вигнанні в США, та громадськість впізнала цей силует задовго до початку будівництва. Важливу роль відіграла неурядова організація *Товариство підтримки Національної бібліотеки*, яка надала політичну та фінансову підтримку та навіть заручилася підтримкою будівництва з боку ЮНЕСКО – унікальний статус, присвоєний тільки Олександрійській бібліотеці.

Будівництво будівлі бібліотеки було розпочато 20 червня 2008 року та завершено 20 грудня 2013 року. Бібліотека відчинила свої двері для відвідувачів 29 серпня 2014 року і це стало подією національного масштабу.

У 2024 році ми відзначаємо десять років акції, на яку здатні, мабуть, лише латиші – 18 січня 2014 року був організований *Шлях світла – ланцюжок друзів книг*. В рамках цієї акції понад 14 000 людей з усієї країни передавали книги з рук в руки в січневі морози (-12 °C!) по дорозі зі старої бібліотеки в нову.

Рекламне фото Національної бібліотеки Латвії.

У Латвійській Національній бібліотеці також знаходиться найбільша книжкова полиця нашої країни – Полиця народних книг, на якій зберігаються подарунки Палацу світу від латвійських та зарубіжних книголюбів – всього 750 000 книг.

Бібліотеки в Латвії – це ті, кому сьогодні треба більшою мірою дякувати за доступність новітніх технологій для населення, особливо у сільських регіонах.

У рамках реалізації проекту розвитку публічних бібліотек *Третій син батька*, розпочатого у 2006 році, 17 латвійських бібліотек вперше були підключені до Інтернету, у свою чергу швидкість Інтернет-з'єднання було покращено у 853 бібліотеках. У всіх бібліотеках встановлені пристрої, що забезпечують користувачам бездротовий доступ до Інтернету всередині та зовні приміщень бібліотеки, поблизу будівель бібліотеки.

Доступність Інтернету в Латвії та швидкість його роботи оцінюються як одні з найкращих серед країн Європейського Союзу. Цифрові навички громадян також порівняно високі, і все більше послуг, що надаються державою та муніципалітетами, переходять у цифрове середовище.

В результаті, звичайно, бібліотека змінилася, і бібліотекар із книговидавця перетворився на консультанта з технологічних питань, підтримки у вивченні різних інформаційних систем. Бібліотека трансформувалася, але, як і раніше, зберегла свою важливу роль у латвійському суспільстві.

Недарма при злитті та закритті різних установ у віддалених сільських районах зберігаються саме бібліотеки. Більше того – до них додаються нові функції, а у низці регіонів Латвії бібліотеки позиціонуються як муніципальні центри обслуговування клієнтів.

Те, що ви тут читаєте, не означає, що кожен латиш сьогодні є пристрасним читачем книг, інтелектуалом. Проте освіта, і не лише академічна, у Латвії цінується дуже високо.

Також важливішим є вміння та бажання вчитися. Речення **Я не вивчу це, я не можу вивчити цю мову, освоїти програму і т.д.** латиською може звучати як: **Я не хочу цьому вчитися. Ми вважаємо, що нові знання та навички варті витрачених зусиль. З розумінням будуть оцінені висловлювання: Я вчуся, але поки що мені важко. У більшості випадків ми будемо раді допомогти людині, яка навчається. Можливо, тут і криється пояснення різко негативного ставлення до російськомовної частини суспільства, яка вже давно проживає в Латвії - оскільки ми не віримо, що ці люди не можуть вивчити латиську мову на елементарному рівні. Процес навчання не повинен бути легким чи швидким. Те, що легко приходить, легко йде – так буває і зі знаннями, і з майном.**

Ми ставимосся до книг з повагою, вони більше ніж просто предмет. Висловлювання у світській бесіді: **Я не читаю книги!** може викликати ворожість, створити негативну оцінку вашої особистості. Навіть якщо ви не читаєте (це правда, не всі латиші читають!), про цей факт слід згадати акуратно, при необхідності обміркувавши спосіб вираження. Те саме стосується й утилізації непотрібних книг.

Достатньо велика кількість латишів зіщулюються від невдоволення, побачивши викинуті на смітник книги. Як правило, розглядаються всі можливі варіанти пожертвування, дарування книг, їх здачі в антикварний магазин, навіть у макулатуру. І тільки в безвихідній ситуації в саду у померлої тітки з глибоким почуттям провини розпалюється багаття, щоб запліснявілі, погризані щурами книги та книги, що не читаються, можна було б з честю відправити до раю.

Бібліотеки, особливо у невеликих містах та волосних селах, є тими установами, куди сміливо можна звернутися за порадою та допомогою, а не лише за новими книгами. Бібліотекар допоможе знайти вашій проблемі відповідну установу, заповнити та надіслати заявку, розібратися в електронній системі подання заявок. Дитина, у якої вдома немає комп'ютера або якій доводиться довго чекати на шкільний автобус, може піти до бібліотеки, щоб підготуватися до школи. Звичайно, у кожного робітника свої часові рамки і не завжди вдасться багато часу приділяти одній людині. Однак у більшості випадків у латвійських бібліотеках вас зустрінуть добрі, знаючі та чуйні бібліотекарі.

*Що ми, дівчата, робитимемо
Зібравшись разом?
Краще поспіваємо пісні,
Чим балакатимемо про нісенітницю.*

Те, як латиші говорять, та їх ставлення до використання мови, лаконічно описує цей чотиривірш. Ми не говоримо нісенітниці, не обговорюємо, не теревенимо (обговорювати дрібниці) - у нашій традиції це недобре.

Головне можна сказати коротко. Не завжди треба говорити все. У латиських прислів'ях міститься концентроване ставлення як до змісту і значення мови, так і до гучності її тону. Думай перш ніж говорити. Не бреші і не вихваляйся. Не кричи. Якщо те, що ви хочете сказати, важливо - воно буде почуте. Вимовлене слово має наслідки, невже ви хочете зазнати наслідків за свою порожню балаканину? За обговорення? За лайку?

***Пролиту воду не збереш. Сказаного слова не повернеш. Порожня бочка पुще гримить. Хвастовство грошей не платить. У брехні короткі ноги. Як гукнеться, так і відгукнеться. Слово - срібло, а мовчання - золото. Слово місце шукає.**

У латиських прислів'ях визначальним чинником виникнення якого-небудь нещастя є розголошення довіреної таємниці: *Він розповів дружині про те, що бачив, і замок затонув, Сусід підслухав, що казала дочка, і все золото перетворилося на пиллюку.* Подібними формулами багата і збірка народних казок.

Сьогодні латиська розмовна мова не відрізняється плавною, безперервною балаканиною, підтримкою розмови. Часто латиші, відвідуючи офіційні заходи в інших країнах ЄС, зізнаються: «Все там добре, цікаво, але підтримувати світську бесіду мені важко. Це не тому, що я не володію мовою, просто важко балакати поверхнево.»

Це виявиться у розмовах із значною частиною латишів. Якщо відповіді співрозмовника короткі - це означає, що ставлення до вас зневажливе, негативне. Для латиша цілком допустимо мовчати під час спільної трапези чи у транспорті. І ми почуваємося некомфортно, коли чуємо, як люди, які сидять поруч із нами, голосно розмовляють один з одним.

Також слід звернути увагу на загальний тон голосу та розмови. Ми, як і більшість північних народів, говоримо приглушеним голосом. Для латиша занадто гучна чи високоемоційна розмова вже може свідчити про розбіжності, суперечки. Якщо ми підвищуємо голос, то на те є вагома причина.

Зміст розмови також буде приглушений, особливо з незнайомою людиною. Латиська розмова не відрізняється прямою та відкритістю і не завжди зручна для співрозмовника. У більшості випадків ми не скажемо виразно у повсякденній розмові, що нас турбує, що нам не подобається, що слід робити інакше. Тільки замкнемося і говоритимемо ще тихіше. Нам теж нелегко жити із цим явищем, воно викликає незрозуміння та тривалі проблеми. Латішам часто складно говорити відкрито навіть у сім'ї. Виправданням для цього зазвичай є висловлювання: *Він/вона повинен це зрозуміти сам/сама! Це очевидно! Нехай трохи подумає, чому я так поводжусь, чому так відбувається.*

Дане явище можна віднести до приватної та соціальної сфери. Ділові питання вирішуються безпосередньо, без умовчань та обхідних шляхів. Також вирішуються кризові ситуації - надається допомога тим, хто її потребує. Якщо сталося нещастя - слід говорити прямо і відкрито, в даному випадку це єдина можлива форма розмови.

Про почуття і побут ми говоримо тихо і опосередковано, іноді навіть у притчах. Про роботу та допомогу – коротко, ясно і прямо.

Звичайно, ми говоримо латиською. І повага до цього важлива для нас. Насамперед тому, що ми знаємо, що всього близько 1,5 мільйонів людей у всьому світі використовують цю мову як рідну. Ми також знаємо, що латиська мова рідкісна й давня, вона належить до індоєвропейської мовної сім'ї і разом тільки з однією іншою живою мовою – литовською мовою – утворює групу балтійських мов. Прусська мова, яка також належить до цієї групи, більше не використовується у повсякденності.

Щодо використання мови – слід підкреслити той факт, що латиші швидко та легко переходять до розмови іноземною мовою. На території Латвії в основі лежить російська мова, що створило в певній частині суспільства враження, що без латиської мови в Латвії дуже легко прожити, її не обов'язково вчити. А самі латиші, як бачите, з великим задоволенням говорять російською.

Існують інші причини цього явища. Так, латиші із задоволенням вивчають іноземні мови. Так склалося історично. Ми маленька нація, і протягом століть тут існувала німецько-, російсько-, шведсько- та польськокомовна влада. Крім того, вища освіта латиською мовою доступна лише трохи більше 100 років. Вивчення мови відноситься до знань, навчання, які займають дуже важливе місце у системі цінностей нашого народу. Володіння іноземною мовою – це потреба, гордість та цінність.

На початку 20 століття, до здобуття Латвією незалежності в 1918 році, державними мовами в Ризі були законодавчо визначені німецька та російська мови. І в цей період більшість латишів крім рідної мови володіли обома цими мовами. Чималий відсоток жителів Латгалії володіли польською мовою. Причому це було характерним не тільки для освіченої частини суспільства. Селяни, які

закінчили чотири класи парафіяльної школи, також говорили і читали трьома мовами.

В історії минулого століття володіння іноземною мовою могло бути пов'язане не лише з більш благополучним життям, а й із збереженням життя. У багатьох латвійських сім'ях згадують: «Моя мама добре володіла німецькою, тому ми пережили війну. Вдома у великій кімнаті був штаб, але нам залишили наші речі. Свиной зарізали, а корову таки залишили, щоб у нас було молоко. Мати могла домовитися з ними» або «Мій дідусь володів російською мовою, і це допомогло нам вижити в Сибірі. Мама збрала срібні ложки, сімейні фотоальбоми, кілька книг, найкращий одяг, вона шукала щось ще - все-таки хвилювання і страх. Тоді дід спитав у солдата, що саме взяти, що нам там знадобиться. Солдатик висипав усе наше багатство на підлогу, велів узяти ковдри, теплий одяг, їжу. І поклав туди ще ручну швейну машинку. Коли ми потрапили туди, ми зрозуміли, що з нашими срібними ложками нам прийшов би кінець уже в перші місяці.»

Навіть сьогодні, подорожуючи різними країнами, латиші люблять вивчити кілька слів мовою тієї країни, де вони перебувають хоча б кілька днів. І із задоволенням їх використовують. Адже приємно сказати, зайшовши у венеціанське кафе: «*Buongiorno! Un espresso, per favore!*» Кава на смак буде абсолютно інша, чи не так? Вирушаючи до найближчих сусідніх країн, Литви та Естонії, ми раді скористатися можливістю сказати: *Будь ласка!, Дякую!* і ще кілька фраз мовою цієї землі, що поєднують у собі повагу до країни, з якої ми родом, і радість за свої навички.

Подібне ставлення до латиської мови оцінюється з особливою щирістю. І високопоставлені чиновники, і туристи, що сказали кілька фраз латиською мовою, викликають у латишів справжню симпатію. Люди, які запитують: «Як це називається латиською? Як це сказати?» від стриманих латишів неодмінно заслужать ввічливість, і навіть доброзичливість.

Ми часто чули, що латиська мова дуже складна, відрізняється від будь-якої іншої мови. (А яку іноземну мову легко вивчити?)

Це так. І ми цим пишаємося. Так само, як ми пишаємося своїм знанням іноземних мов, хоча б на скромному рівні.

Будьте обережні з гучними розмовами у тому місці, де вас, здається, ніхто не зрозуміє. Можливо, поблизу є латиш! Або хтось ще, хто володіє вашою мовою. Це прояви відкритого, вільного світу. І ще одна з них – повага до кожної людини, мови та землі. Особливо, якщо ви прибули туди в якості гостя. Навіть якщо ви не розумієте людей навколо, неввічливо вести гучну розмову мовою, яку оточуючі вас люди, схоже, не розуміють.

Ми дуже серйозно ставимося до неповаги стосовно будь-якої мови чи нації. Латишам неприємні саркастичні, принизливі висловлювання на адресу цілих народів. Так, це особливість маленької нації, ми відчували на собі таке ставлення упродовж кількох поколінь. І пам'ять все ще жива, навіть якщо це не сталося з нами особисто.

Мовчазний або небалакучий латиш – це не означає недобрий, недружній латиш.

Гучність мови має значення. Нам не потрібно чути особисті розмови інших.

Якщо потрібна допомога – про це говориться коротко, ясно та прямо. Те саме слід робити при вирішенні ділових питань у державних установах або муніципальних установах.

Розпитування про його особисте життя можуть змусити латиша ще більше замкнутися. А довга балаканина може втомити латиша.

Вивчення латиської мови – це прояв поваги до нашої землі та народу.

Говоріть латиською. Навіть якщо ви мало і погано володієте цією мовою.

Говоріть латиською! Але не чекайте, що ваші помилки виправлятимуть без вашого прохання. Це вважається неввічливим. Якщо хочете отримувати поради, виправлення помилок – кажіть про це, запитуйте, цікавтеся словами та формами висловлювання, вимовою. Ви обов'язково отримаєте щирю підтримку!

Латиші із задоволенням вивчать кілька слів та фраз українською мовою. І багато хто напевно вже це зробив. Також вони вивчили гімн України. Однак будьте обережними, наполягаючи на вивченні української мови латишами. Пам'ятайте, що ви знаходитесь у Латвії, латиші не розуміють української мови.

Не відгукуйтесь зневажливо про якусь національність! Латиші сприймають це гостро. У Латвії багато жителів російської національності, і чимало їх всією душею підтримують перемогу України не лише на словах, а й матеріально, а також надаючи різні інші види підтримки.

Неприпустима також зневажлива, принизлива поведінка стосовно конкретних людей, груп людей, установ, організацій, органів.

«Коли ми співаємо разом, ми зовсім інші – ми довіряємо співаку, який знаходиться поруч. Ми разом боремося за ту саму ідею. Пісня – велика сила, без неї не може жити ні нація, ні епоха – це найкраща частина людини,» сказав один із найстаріших і найдовше служивих головних диригентів Свята пісні Харальдс Медніс [*Haralds Mednis*] (1906–2000).

Свято пісні – один із найважливіших факторів визнання Латвії у всьому світі. Якщо ви були в Латвії влітку 2023 - ви точно не могли пропустити цю подію.

Свято пісні та танцю проводиться в Латвії з 1873 року, а в 2023 році воно відбулося в 23-й раз. Це свято ознаменувало національне відродження Латвії в другій половині 19 століття, і його розвиток не був перерваний ні двома світовими війнами, ні періодом радянської окупації. Очевидно, що партійні функціонери розуміли, що якщо латишам не дадуть провести Свято пісні, то почнуться протести.

Латиші дуже терплячі, говорять мало і тихо, швидко вивчають іноземні мови та адаптуються до будь-яких ситуацій. У протести проти існуючого уряду вплутуються рідко. І ще рідше ці протести мають насильницький чи руйнівний характер. Однак, якщо нам не дозволять зібратися разом на Свято пісні, то можуть статися зовсім непередбачувані речі.

Свято пісні – національний рух, що проводиться раз на чотири роки. У 2023 році у фестивалі взяли участь 319 хорів, 12 380 співаків, 13 400 танцюристів, 538 танцювальних колективів, 51 аматорський духовий оркестр та 1600 музикантів шести професійних духових оркестрів із приблизно 1,5 мільйонів латиських оркестрів. Виступили 450 учасників 30 фольклорних ансамблів, 324 учасники 37 ансамблів ударних інструментів, симфонічних оркестрів, солістів, запрошених ансамблів, вокальних, інструментальних колективів та капел. У Святі пісні також взяли участь понад 1000 волонтерів.

Слід підкреслити, що у Святі пісні можуть брати участь лише найкращі незалежні колективи - це велика честь - відбір колективів відбувається на спеціально організованих кастингах. Тому підготовка до наступного свята починається у той момент, коли стирається національний костюм минулого свята. За середніми підрахунками, десята частина латишів займається у хорі, ансамблі, танцювальному колективі чи фольклорному колективі. Поза роботою та сімейними обов'язками, без оплати. Зовсім навпаки - вони доплачують і за костюми, і за поїздки, виступають на муніципальних заходах у вихідні та святкові дні. Винагорода керівникам колективів переважно забезпечується державою та органами муніципалітету.

Боротьба за участь колективу у Святі пісні – не єдина пов'язана з ним латвійська пристрасть. Адже є багато тих, хто не може взяти участь! І їм доводиться купувати квитки, щоби насолодитися цим святом. З моменту здобуття незалежності купівля квитків на Свято пісні завжди викликала національний резонанс. Коли вони будуть доступні для покупки? В якому порядку вони будуть доступні для покупки? Коли можна записатися, щоб стати в чергу? Квитками не спекулюють? А чому Сейму та Кабінету міністрів насамперед? А їм безкоштовно? У жодному разі! Щодо Свята пісні - то ми всі рівні, відберіть у них ці привілеї! Як не дивно, багато інших привілеїв державних чиновників не викликали широкого занепокоєння серед латишів.

Більше того, навіть в умовах фінансової кризи та економічного спаду далеко не символічні ціни на квитки не спричиняють занепокоєння.

Також у 2023 році, після зими, коли ціни на енергоресурси зросли вдвічі, першого дня продажу квитків на Свято пісні у відкритий продаж надійшло 20 215 квитків на 15 святкових концертів. І за першу годину була куплена майже половина наявних квитків.

Цю пристрасть латишів для популяризації латвійського туризму в період з 2006 по 2009 рік використало Латвійське агентство інвестицій та розвитку, розробивши логотип зі слоганом *Земля, яка співає*. Проте кампанія проіснувала лише три роки і була визнана провальною.

У чому тут припущена помилка? Це чудово знав Харальдс Медніс – коли ми співаємо разом, ми стаємо зовсім іншими людьми. Латвія – не та країна, де співають щодня. На жаль, спів поступово зникає навіть із сімейних вшанувань. Ми запрошуємо музикантів. Спів у пабах, як в Ірландії? Ні, у жодному разі, латиші не ходять у паби, щоб поспілкуватися чи поспівати. І навіть їсти найкраще вдома.

Спів робить латишів іншими людьми у хвилини великих подій, криз та пристрастей. Це форма, в якій ми висловлюємо неконтрольовані емоції - рішучість, радість, обурення чи страх. Спільний спів об'єднує стриманих та відсторонених латишів у єдину силу.

Співочі революції

Весь період відновлення незалежності Латвії називають Співочою революцією. Поетична назва найчастіше пов'язана з подіями відновлення незалежності Латвії в період із 1986 по 1991 роки.

Співоча революція відбулася одночасно у всіх країнах Балтії. Це виявилось у демонстраціях, на яких піднімалися прапори країн Балтії та виконувались ще нещодавно заборонені радянською цензурою патріотичні пісні. Найважливішими подіями у Латвії у цей період були: Фольклорний фестиваль *Baltica* (10.–18.07.1988), *Реабілітація* латвійського прапора у Межапарку (16.07.1988), Концерт відкриття установчого конгресу Латвійського народного фронту (ЛНФ) (07.10.1988) та загальний *Балтійський шлях* трьох країн (03.08.1989).

Січневі барикади, 33-річчя яких відзначають у 2024 році (13-27.01.1991), також пройшли без насильства з боку захисників незалежності Латвії. Люди зібралися в Ризі, збудували імпровізовані укріплення біля урядових будівель, будівель радіо та телебачення. Палили багаття та співали. Звичайно, співали. Не можна не співати в такий час.

Ці 33 роки у вільній Латвії пройшли для нас спокійно, хоча в цей період не бракувало економічних та фінансових потрясінь. Латвійці не вийшли ні на протести національного масштабу проти відсутності регіональної політики, ні проти маленьких пенсій, ні проти зростання цін на енергоресурси. Страйки вчителів та акції протесту фермерів є наймасштабнішими і набули найширшого суспільного резонансу. Ми з подивом і деяким захопленням дивимося на загальні страйки у Німеччині, Польщі та Франції. І ми часто мовчки шкодуємо про своє терпіння та прийняття того, що в нашій країні точно могло б бути краще. Однак, бачачи на вулицях Парижа зруйновані будинки та спалені машини, більшість латишів відчувають огиду. В нас каже практична, раціональна природа латиша. Чому це так? У чому винні магазини та машини? Навіщо треба руйнувати?

Єдина деструктивна акція протесту у Латвії відбулася 13 січня 2009 року та називається вона Бордюрна революція. Протест був пов'язаний з економічним становищем Латвії під час світової фінансової кризи та рішеннями уряду щодо зміни податкової політики, скорочення кількості посад та зарплат у державному секторі, планів запитати кредит у Міжнародного валютного фонду (МВФ) та катастрофічного зростання рівня безробіття. У ході цієї акції бруківки фактично полетіли у вікна будівлі Сейму, були розгромлені кілька магазинів та поліцейська машина. Ця акція позитивно змінила політичну культуру в Латвії, але економічна ситуація не покращилася.

Спільний спів

Спільним співом латиші також відзначають таке велике хвилювання, радість, які неможливо терпіти поодиночі або в сімейному колі. 29 травня 2023 року на вітальному заході збірної Латвії з хокею в Ризі біля пам'ятника Свободи зібралося щонайменше 30 000 уболівальників, навіть без спеціальної організації та запрошень. 28 травня збірна Латвії завершила чемпіонат на третьому місці, перемігши США з рахунком 4:3 у гри за бронзові медалі. Для Латвії цей чемпіонат став найуспішнішим чемпіонатом усіх часів. Раніше найкращим результатом у хокеї було тричі завойоване сьоме місце. Та й загалом, з моменту відновлення незалежності, святкування успіхів латвійських спортсменів, фан-рух займає дедалі більше місце у захопленнях латишів.

Вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року викликало аналогічний ефект у латишів, але цього разу як реакція на нестерпні жахи. Тільки оголотившись від шоку, латиші стихійно почали організовувати допомогу. А вже наступного дня, 25 лютого, на площі біля Ризького Будинку конгресів латвійські музиканти та учасники руху Латвійське свято пісні та танцю – хори, духові оркестри, колективи народного танцю та фольклорні ансамблі – присвятили свої виступи підтримці України, об'єднавшись на концерті *За свободу України*. Концерт відбувся з ініціативи музиканта Ральфа Ейланда [*Ralfs Eilands*]. Музиканта, звісно музиканта. Тому що ми оспівуємо страх, підтримку та ненависть. Всі разом. Як найкращі люди поруч один з одним.

Менш масштабні, але дуже схожі акції пройшли у всіх містах та волостях Латвії. А гімн України з'явився у репертуарі кожного незалежного колективу. Заспіваймо те, що словами не передати. «Дозвольте нам хоча б заспівати гімн України на вашому заході,» каже керівник вікового ансамблю невеликого села. «Ми знаємо, що у вас тут гарна програма, і у нас уже й голосів немає, ми просто зустрічаємось для власного задоволення. Але гімн заспівати ми повинні. Будь ласка.» І гімн України ми заспівали і на Святі пісні.

Якщо ви бачите велику кількість людей, що співають у Латвії - знайте, що сталося щось дуже важливе. Хороше чи погане.

Латиші неохоче та рідко протестують проти побутових незручностей або висловлюють невдоволення існуючим ладом. Ще рідше ці протести мають деструктивний чи насильницький характер. Немає сенсу завдавати шкоди ні живим істотам, ні рукотворним речам. Це не покращить ситуацію. Прекрасна можливість знайти друзів та однодумців – участь у незалежній групі, хорі, танцювальному колективі, ансамблі.

Вивчіть латиську пісню, навіть якщо у вас не дуже гарний голос. Це буде оцінено.

Ніколи не критикуйте Свято пісні! Це можуть робити лише самі латиші.

Те саме можна сказати і про традицію спільного співу, а також про небажання виходити на мітинги протесту. Нам самим ця риса не завжди подобається, але вона наша.

Природа

Взаєморозуміння з природою – основа життя латиша. Саме взаєморозуміння, а не її підкорення. Певною мірою це визначається кліматичними і природними умовами Латвії. Клімат помірний, з тривалою зимою та м'яким літом. З мінімальною кількістю природних катаклізмів – у Латвії не буває землетрусів та масштабних повеней, шторми та періоди руйнівної посухи рідкісні. Гроза, град, весняні заморозки – найнебезпечніші природні явища. Земля Латвії не дуже родюча, але вода і ґрунт є всюди, тому вся земля придатна для життя. І саме навички, знання та вкладена праця людини визначають, наскільки добре житиме в цьому місці. Ви будете знищені силами природи тільки в окремих випадках; в більшості випадків причиною стане лінь, дурість і жадібність.

Не заготуєш дрова на зиму – замерзнеш; вчасно не посієш урожай - голодуватимеш; погано поводитимешся з домашніми тваринами - теж голодуватимеш; не знатимеш диких рослин, ягід і грибів - хворітимеш; не знатимеш народні прикмети про погоду - знову голодуватимеш. Всі ці фактори лаконічно оцінені у прислів'ї *Голод вчить працювати, холод - текти.*

Міфологічні божества не забезпечують хороше життя, вони можуть лише допомогти:

*Я дуже прошу Бога,
Прийти мені на допомогу.
Вставай рано, лягай пізно,
Тоді я тобі допоможу.*

Допомога надається за певних умов, і вони пов'язані не з ритуалами, богослужіннями, а з діями самої людини. Навіть у такі критичні моменти, як пологи, коли на допомогу закликаються материнські божества, жінці радиться *Підмісти доріжку до лазні, щоб Лайма не спіткнулася*, замість читання молитов.

Крім того, поширені знання про гармонійне співіснування з природою, оскільки традиційним місцем проживання латишів протягом століть був хутір. На хуторі зазвичай проживали члени однієї сім'ї протягом кількох поколінь, він поповнювався родичами та помічниками. Рід. Це єдина система, латвійське розуміння устрою суспільного життя, сформоване хутором, а не селом, поселенням чи містом. Число жителів на хуторах зазвичай не перевищувало двадцяти чоловік, тому практично кожен член сім'ї мав володіти низкою навичок та знань. На кожному хуторі потрібен був свій знахар, спостерігач за народними прикметами, ткач, бджоляр, майстер польових робіт та будівництва.

Можливо, із цим фактором безпосередньо пов'язане поширення знань про природні явища в Латвії.

І сьогодні більшість жителів Латвії знайомі з трав'яними чаями та їх лікувальними властивостями. Трав'яний чай можна купити як в аптеках, так і на ринках у місцевих виробників. Але найкращі – ті, які ми збираємо самі на знайомих луках та лісових узліссях.

Збираємо не тільки трав'яні чаї, а й ягоди та гриби. Про гриби – це особлива розповідь. Недарма традицію збирання грибів включено до списку нематеріальної культурної спадщини Латвії у 2023 році поряд із співочими традиціями, звичаями святкування свят.*

***Високопоставлений держслужбовець розповідає: «Восени у мене завжди в машині є гумові чоботи, кошик для грибів та ніж. Подорожуючи із заходів у регіонах, по дорозі назад до Риги обов'язково перевіряю грибні ліси.»**

І латвійські ЗМІ, і соціальні мережі повідомляють про врожаї грибів і дату їх першої появи на ринку.

Поряд із офіційним прогнозом погоди у засобах масової інформації регулярно з'являються новини від *спостерігачів за погодою*, в яких люди описують прогнози на наступний сезон за допомогою відомих у народі природних спостережень. Ці прикмети про погоду відомі й багатьом латишам, особливо у сільській місцевості, і вони є популярною темою повсякденного розмови.*

***Червоний захід сонця – до зміни погоди, Сороки на дорозі - буде хуртовина!, Сьогодні День Зірок, подивися, як сонце засвітило - буде гарне літо.**

Повага до природи характеризує ставлення навіть більше, ніж знання. Недбале, жадібне чи руйнівне поводження з природними цінностями – явище, що викличе однозначне засудження у латвійському суспільстві.

У вихідні ми вирушаємо на природні стежки, до моря, у ліси, до річок та озер, на дачі до родичів. «Адже під час літніх канікул Рига зовсім порожня! Я думаю, що я єдина, хто сидить за своїм комп'ютером,» каже голова великої НУО.

Однією з найбільших громадських акцій у Латвії є Велика толока, яка проводиться з 2008 року та стала по-справжньому популярним, масовим заходом. Участь вищих державних чиновників у цій толоці, причому реально працюючи, а не просто звертаючись до інших учасників толоки, вже стала нормою. Ті, хто вже пережив Велику Толоку в Латвії, знають, що глави муніципалітетів і волостей наводитимуть порядок пліч-о-пліч з місцевими жителями. Організатори толоки визнають, що за 15 років кількість відходів, що викидаються на природі, скоротилася вдвічі. Так, викидання відходів на природі викличе справжнє обурення консервативних латишів. Пляшку, кинуту в місті, швидше помітять, а справжній гнів викличе пляшка, залишена в лісі. Забруднення природи та непотрібне використання її багатств у Латвії інтуїтивно сприймається як образа основ життя, порушення наших традицій та існування.

Ця образа може виявлятися у явищах різного масштабу. Наприклад, одним із найбільш згадуваних у суспільстві злочинів радянської окупації є руйнування особливої пам'ятки природи – скелі Стабурага на річці Даугава – під час будівництва ГЕС в Айзкрауклі.

Повсякденні дружні стосунки можуть бути безповоротно зіпсовані, якщо ви збираєте квіти на квітучому лузі, пробираєтеся вбрід, як слон, топчете поля, посипані ягодами, викорчуєте гриби, збираєте більше, ніж можете вжити. Сюди також відноситься вибір різдвяної ялинки.

Прихід ялинок до латвійських будинків – це цілий процес. Рідкісний латиш скористається штучною ялинкою, адже тоді це не буде свято - запаху взагалі немає! У містах, звичайно, багато хто купує ялинки, і суперечка про те, що можливо краще купувати ялинку в горщику, стає все популярнішою. Дедалі більше уваги приділяється тому, як збирають ялинки після свят, бо просто викидати їх у сміттєві контейнери здається неповагою до ялинки.

Однак латиші вважають найкращим способом вибрати ялинку на природі, і ялинку буде вибирати вся сім'я. На це народне бажання відгукнулося і Державне акціонерне товариство *Державні ліси Латвії [VAS Latvijas valsts meži]*, якому належить 50% усіх лісових площ Латвії. Щороку кожен житель Латвії може взяти в цих лісах одну ялинку на Різдво. Різдвяні ялинки можна брати з канав, під лініями електропередач, а не з нової порослі. Здається, що ніякі подальші пояснення не потрібні. Вирушай за ялинкою зі справжньою святковою радістю!

Проте історія досвіду свідчить про протилежне.

Українка, яка приїхала до Латвії разом із дітьми, із щирим хвилюванням розповідає латвійській родині: «І ця ваша традиція йти за ялинкою! Як ми з хлопчиками раділи, у лісі було так гарно, і сніг був такий глибокий! Старший побачив гарну ялинку, підійшов до неї, провалився по пахві в сніг. Ну, всю ялинку спилати не вдалося, вона була надто велика. Спиліли до середини, верхівку. Самі принесли додому, так красиво!»

Обличчя латвійської сім'ї застигають. Українській жінці вони нічого не кажуть. І те, що почуте, теж не одразу обговорюється між собою. Як же ти скажеш те, що покоління прописували у твоїй крові:

*Давайте, дівчата, які плачуть,
Не рвіть верхівки;
Хай буде верхівка, щоб птахам оселитися,
Де птахи можуть оселитися, де вітер може гуляти.*

Тільки через пару днів молода тридцятирічна латишка зізнається матері: «Якщо подумати, мені ніхто ніколи цього не говорив. Що не можна спилувати верхівку ялинки. Але я завжди це знала.»

Підібрати папірець, що впав у лісі – справа честі, навіть якщо ти президент Латвії.

Участь у Великій толоці також є справою честі.

У Латвії неприпустимо жадібне, споживче ставлення до природних цінностей, навіть тих, які можна отримати безкоштовно.

Збираючи трав'яний чай, ягоди, гриби на природі Латвії, спочатку дізнайтеся, кому належить це місце. На території приватної власності природні ресурси можна отримати лише за погодженням із власником.

Ніколи не беріть більше, ніж вам потрібно. Лише стільки, скільки ви можете розумно споживати.

Збираючи дари природи, не пошкодіть навколишній ґрунтовий покрив та рослини. Притоптування луки, знищення моху в лісі – поганий вчинок.

Перебуваючи на природі, дотримуйтесь тиші, не кричіть і не розмовляйте голосно. Не турбуйте птахів та тварин, а також людей, яких ви можете зустріти у лісі. Також не потрібно наближатися до іншого збирача ягід, грибника, розпочинати розмову. Для більшості латишів похід за ягодами та грибами не є питанням виживання. Це відпочинок, відновлення душевної рівноваги та навіть медитація. І в цей процес не входять ні чужі розмови, ні спілкування із незнайомими людьми. Звернення до інших дозволено лише в тому випадку, якщо потрібна допомога.

Вирушаючи на природу, ставтеся дбайливо до всього, що вас оточує. У Латвії заподіяння шкоди природі засуджується навіть більше, ніж заподіяння шкоди людям. Людина може бути винна в тому, що з нею погано поводяться, але дерево або квітка ніколи не будуть винні.

Відповідальне ставлення до поводження з відходами демонструє ваше ставлення до природи. Вибір свого керівника по поводженню з відходами та використання відповідних контейнерів є важливим завданням домоуправління. Самовільне викидання відходів на природі – діяння, що карається, і саме в цьому випадку латиші заявлять на вас у поліцію.

Життя

Хутір, який протягом тисячоліть був традиційним місцем проживання латишів, є гармонійною частиною природи, хутір будується відповідно до естетики навколишнього середовища.

Неможливо уявити собі старий латвійський будинок, який не був би оточений великими деревами. Липи, дуби, яблуні. Дерева, пов'язані з фольклорними традиціями, дерева, що позначають присутність людського житла у лісах та на болотах. Традиція садити дерева біля будинків, шкіл та громадських місць зберігається досі. Часто посаджене дерево пов'язане з важливою життєвою подією, присвяченою якомусь члену сім'ї. І з цією людиною пов'язане самопочуття дерева. Це відбито у традиціях як стародавнього, так і нового часу.*

*У народній пісні, датованій приблизно 16 століттям, хлопець бажає дереву, а не батькам, відчути біль втрати:

*Я, йдучи на війну,
Висек хрест на дубі;
Щоб не плакали батько та мати,
Нехай дуб хрестовий плаче.*

У оповіданні популярного латвійського письменника Рудольфа Блауманіса [*Rūdolfs Blaumanis*] (1863–1908) *Індрані* [*Indrāni*] трагедія сім'ї обертається вирубкою ясенів для будівництва нових будівель. Подібні теми дуже часто зустрічаються в латвійській літературі, але згадка про сім'ю *Індрані* є загальноновизнаним прикладом конфлікту поколінь.

Багато сільських шкіл у Латвії пишаються дубами Улманіса, згадуючи конкретний рік і подію, коли президент Латвії Карліс Улманіс [*Kārlis Ulmanis*] (1877–1942) посадив їх біля шкіл, що знову відкрилися. І школи, й інші установи захищають дерева, посаджені президентами Латвії чи іншими відомими людьми у міжвоєнний період.

Як і дерева, латвійський хутір характеризують квіткові насадження. Подорожуючи сучасною Латвією, це явище вас здивує – хоч би яким сірим і скромним був будинок, поруч із ним завжди будуть клумби. Вже зниклий будинок можна дізнатися за великими деревами, кущами та традиційними кімнатними квітами. Яблуні, липи, кущі бузку, лілійники, студентські гвоздики та білі жмені пролісків навесні свідчать про те, що тут розташовувався хутір.

Огорожі не є показником того, що тут було житло. У Латвії огорожі зустрічаються лише у містах, та й там не завжди. Хутір, людське житло - це гармонійна частина навколишнього середовища, нам не потрібно від нього відокремлюватися. *Немає такої огорожі, через яку неможливо перелізти* – каже латиське прислів'я. Хутори розташовані досить далеко один від одного, немає необхідності ховатися від сусіда. Якщо ми бачимо, що відбувається у дворі сусіда - це вже не хороше житло.*

*У 70-ті роки минулого століття життя в латвійських колгоспах ставало все більш прийнятним. Особливо у тих, якими керували тямущі голови. Тут будували будинки культури, школи, дитячі садки, а також сучасні індивідуальні будинки у селах. Традиційно їх безкоштовно отримували молоді фахівці, найкращі колгоспники. Голова одного заможного колгоспу подарував новий будинок дуже гарній свинарці - Люції [Lūcija]. Вона мала п'ятеро маленьких дітей, чоловік серйозно захворів після нещасного випадку на лісових роботах. Вся сім'я жила на хуторі, за три кілометри від центру, дорога на ферму, діти щодня ходили до школи пішки.

Приїхав начальник до Люції, посміхаючись, тримаючи в руках ключ від нового будинку, і сказав: «Переїжджай, ми виділимо машину, помічників, у Тебе нарешті налагодиться життя! Опалення, гаряча вода, ванна кімната, пральна машина, кухня з газовою плитою - житимете як люди.» Але тиха та скромна Люція сказала: «Що Ти мені, начальнику, пропонуєш? Живучи там, я можу кинути цибулю сусідові у вікно зі свого двору – це не будинок! Я не можу там жити, ми нікуди не переїдемо.» Вона так і залишилася у своєму дворі. З дров'яною піччю та водою у колодязі. Виростила купу онуків, не наражаючи небезпеки вікнам сусідів.

Ремесло

В Латвії сильні й досі живі ремісничі традиції. Багато в чому значення ремесел у способі життя латиша визначається також структурою розселення, що постійно розширюється - хутори і групи хуторів, розташування сіл і розосереджених сіл на великій відстані від міст.

З моменту вступу Латвії до Європейського Союзу ремісники, місцеві виробники та мікропідприємства отримали доступ до значної підтримки з фондів Європейського Союзу, але це не головна причина, через яку ремесла та ремісники, як і раніше, залишаються важливою частиною культури, способу життя та суспільства в Латвії.

Швидше за все, престиж ремесла визначається нашою шкалою цінностей, де найбільша цінність – це те, що ти вмієш, а не те, чим ти володієш. У свою чергу, така шкала цінностей історично створювалася частими змінами влади та політичних інститутів, депортаціями та репресіями найзаможнішої частини суспільства. За один день багатий господар міг позбутися всього свого майна та життя, але жодна сила не могла відібрати у людей знання та вміння. Уміла людина зможе вижити в будь-які часи.

Сьогодні ремесло – один із брендів Латвії у міжнародному середовищі. Ми можемо пишатися стандартами якості наших ремісників, естетичною та дизайнерською цінністю нашої продукції, різноманітністю та технологічним досвідом наших ремісників. Три кити латвійського ремесла:

- **Якість.** Ми добре розуміємо різницю між хобі та професіоналізмом. Ремісник – професіонал своєї справи, найчастіше він здобув як мінімум середню професійну освіту, опанував технології, вивчив основи матеріальної освіти, мистецтвознавства та образотворчого мистецтва.

- **Функціональність.** Не є показником гарного тону зберігання вдома непотрібних речей – все має бути практично та зручно. Інструменти, предмети побуту, посуд, одяг, меблі – будь-який виріб традиційного ремесла насамперед має бути придатним для використання. Якщо річ одночасно і красива і функціональна – її купуватимуть і її варто виробляти.

- **Збереження та перетворення елементів історії культури.** Ремесло в Латвії – це свого роду розповідь про нас, нашу культуру та історію. Роботи лише небагатьох ремісників не включають якийсь елемент латвійської культурної спадщини. Це може вплинути і на життя самого ремісника – ремесло передається з покоління до покоління; у технологіях – один із етапів виробництва заснований на традиційних навичках; у дизайні – вибір кольору, форми, орнаменту, функціональності; у маркетингових елементах продукту – у легенді, назві, оформленні рекламних матеріалів тощо. Цілковито неусвідомлено і добровільно латвійські ремісники протягом століть брали на себе роль медіаторів культурних та історичних практик.

Майже у кожній сільській громаді є ремісник чи сім'я, чий спосіб життя – ремесло. Часто ці люди є генераторами суспільних ідей чи неформальними лідерами та мають великий вплив на життя спільноти. Знання, навички, широкий кругозір та творчий дух завжди залучають інших людей, надихають та створюють навколо себе різні види руху, приносять нові віяння. Саме тому ремісник в Латвії цінується і залишається високо цінованим і шановним, а ремесла загалом мають досить високий престиж, щоб стати одним із знаків міжнародного визнання країни.

Вшанування

Традиції латиських вшанувань постійно трансформуються, адаптуючись до часу, але деякі елементи та особливості все ж таки зберігаються, особливо в сільській місцевості. У міському середовищі і через глобалізм, змішання культур майже зникли латиські традиції хрещення (прийняття дитини в рід), ініціації (присвячення юнака в чоловіка), весільних та похоронних традицій та пов'язаних з ними ритуалів.

Однак, як і раніше, достатньо сімей використовують деякі історичні елементи латиських вшанувань на громадських чи ювілейних урочистостях. Наприклад, на весіллях часто відбувається ритуал зняття вінка з голови нареченої та показ (роздача) посагу нареченої, навіть якщо загалом сценарій весілля далекий від латвійських традицій. На святах пори року майже завжди дотримуються основних історичних канонів. У сільській місцевості проводи людини у вічність досі підпорядковуються безлічі неписаних законів, що передаються з покоління до покоління.

Язичницькі традиції завжди переважали християнські традиції у святкуванні вшанувань у Латвії. Елементи християнства, безперечно, інтегровані, але в жодному разі не є центральними. Наприклад, для латиша Великдень більше пов'язаний із Сонцем та ритмами природи, так само, як і Різдво. Також згадані вище хрещення та посвяти, весілля та похорони все частіше відзначаються скоріше як позначення етапів життя людини, ініціації, природного життєвого циклу, а не ритуалів християнства. Найбільше латиське свято – літнє сонцестояння, або Янів день – повністю переплетене з язичницькими ритуалами.

Велику роль у зникненні латвійських традицій вшанувань грає широкий спектр послуг та сервісів, у тому числі й у сільській місцевості Латвії. Ще у 90-ті роки 20 століття весілля та похорони у Латвії проходили виключно вдома, на хуторах. Неписані, успадковані та перевірені часом сценарії заходів значно полегшили господарям організацію таких вшанувань. Послідовність підготовчих робіт, розподіл обов'язків, меню, сервірування столу, зустріч та супровід гостей, оформлення місця проведення, одяг, проведення самої церемонії та ритуали – все це передається з покоління в покоління та є суворим, хоч і неписаним законом. Відступи від звичаїв, традицій зустрічалися навіть із нерозумінням та деяким осудом: «Як так? Так не прийнято!»

У латиській традиції запрошення на вшанування – це і обов'язок, і честь, при цьому сторона, яка приймає запрошення, усвідомлює і бере на себе відповідальність за те, щоб все відбулося за неписаними законами, або з честю, успішно, як і має бути.

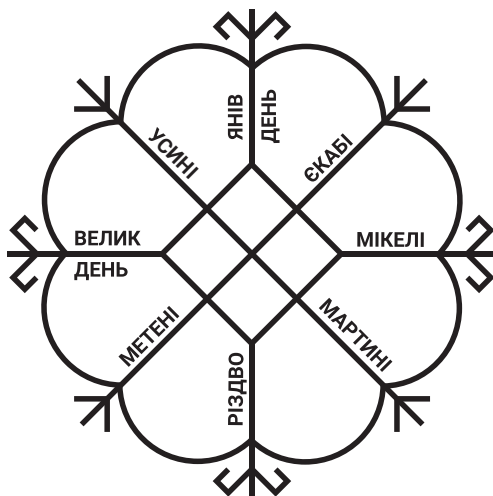
У сільському середовищі було прийнято й досі прийнято, щоб у найбільших вшануваннях, пов'язаних із життєвим циклом людини, брали участь не лише сім'я чи рід, а й громада. Весілля та похорони неможливо уявити лише у сімейному колі, завжди запрошуються і сусіди. У такий час усі розбіжності відкладаються у бік – створення нової сім'ї чи смерть когось важливіше домашніх негараздів.

Основою вшанування вважаються події саме сім'ї та роду: народження, одруження та смерть людини. Однак у латишів також існують вшанування, пов'язані із сільським господарством та циклами року.

Свято з нагоди кінця сівби (завершення весняної сівби), свято з нагоди кінця обмолоту (збір врожаю), свято з нагоди закінчення толоки (закінчення толоки) – це теж свого роду вшанування, що відзначаються як подяка за допомогу громади у великих сільськогосподарських завданнях, які не під силу виконати одному господареві. Свято з нагоди кінця обмолоту, хай і у трансформованій формі, у Латвії досі широко відзначають як свято врожаю у селах, у свою чергу, свято з нагоди закінчення толоки перетворилося на акцію загальнонаціонального масштабу - Велика толока.

Латиші ніколи не переставали відзначати свята пори року, крім того, у цих святах найбільш збереглися древні традиції, що сягають своїм корінням в язичництво. Останніми роками святкування ювілею лише розширюється – використовуються як старі традиції, так і привносяться нові елементи. Латиські народні пісні та прикмети про природу зберегли більшу частину ритуалів, традиційних страв та канонів поведінки на святах пори року. Традиції маскараду (ходьба на ходулях, участь у ході ряжених), що проходять від Мартиньдієна до Метеньдієна, стають все більш популярними.

У багатьох латвійських будинках крім звичайного календаря є ще й сонячний календар, в якому вказані свята пори року, які слід відзначати та святкувати.

Латиські традиції вшанування – це нематеріальна культурна спадщина, заснована на фольклорі, способі життя та природних процесах, яка проявляється в основному в ритуалах на удачу та родючість. Хоча на перший погляд багато з цих ритуалів здаються такими, що мають суто магічний, містичний зміст, практично кожному з них можна знайти раціональне, практичне пояснення. Наприклад: У Метеньдієна традиційно прийнято їздити у далекі села. Навіщо? Тому що це останній раз, коли дорога замерзає і безперечно можна вирушити в довгу поїздку перед великими весняними відлигами та наступними весняними турботами, останній раз відвідати далеких родичів.

Існують ритуали, що мають психотерапевтичне значення. Ходьба на ходулях та участь у ході ряжених дає привід трохи розважитись довгою темною зимою, але знижує страх дітей перед темрявою та незнайомими людьми. У свою чергу, численні суворі похоронні традиції спрямовані на вітху тих, хто залишився живим – якщо всі ритуали виконані правильно, то померлий піде з миром, але в перші дні після смерті близької людини доводиться настільки ретельно дотримуватися різних правил, що часу на глибоку жалобу не залишається, тому що люди занадто зайняті.

Пророцтва, чаклунство та ігри – ще одна частина обрядів вшанування. Народні повір'я, що передбачають або закликають погоду, досі популярні. Особливо багато повір'їв на Великдень, наприклад: якщо на Великдень дорогу переходять жаби – буде дощове літо. На Великдень йде дощ – улітку буде великий урожай, корови дадуть багато молока, а у овець буде довга шерсть. На Великдень треба гойдатися на гойдалках, тоді комарі не кусатимуть і т.д.

Чаклунством зазвичай займаються молоді дівчата, щоб дізнатися, коли вони вийдуть заміж і хто стане їх нареченим, а слушний час для чаклунства – або Різдво, або Янів день. Різні магічні дії також супроводжують наречених на весіллі, наприклад, у шлюбну ніч під ліжко потрібно покласти сокиру, тоді первістком буде син. Хоча ці ритуали і приносять задоволення - до них не ставляться серйозно, а скоріше як до розваги та взаємного жартування.

Урбанізація, глобалізація та зміна способу життя в цілому неминуче трансформують або частково знищують традиції латиського вшанування, проте ні прихід християнства, ні радянські роки не змогли повністю стерти їх зі свідомості латишів. Враховуючи досі переважну в суспільстві повагу до великих цінностей - фольклору, етнографії та трепету перед природою, елементи святкування вшанувань досі широко використовуються в сім'ях та громадах, а також при святкуванні великих подій країни.

Кризи способу життя

Латиші почали переселятися до міст та інших країн лише у середині 19 століття. Мотивом еміграції була освіта, і навіть отримання землі у власність. Починаючи з 1840 року на території Росії створювалися латиські колонії, в яких пропонувалася земля, а еміграції 2500 латишів до Бразилії невдовзі після Першої світової війни була зумовлена релігійними міркуваннями.

Найбільш важливі кризи життя в Латвії відбулися в 20 столітті, і перші 23 роки цього століття також принесли великі зміни.

Закінчення Другої світової війни у 1945 році знаменує собою одну з найбільших криз. Значна частина латвійської інтелігенції, бізнесменів, а також заможних селян емігрує, рятуючись від репресій радянської влади. Число емігрантів становить від 120 до 150 тисяч чоловік.

Радянські репресії вже пережиті, у депортації 1941 року у Сибір було вивезено понад 15 тисяч чоловік. Депортації 25 березня 1949 року торкнулися вже 42 тисяч чоловік, причому ці депортовані в основному були із сільських регіонів. Загалом за цей час п'ята частина всього латвійського народу була змушена залишити свою землю та будинки.

За депортаціями слідувала колективізація, що проводилася радянською владою, що змушувало сільське населення, що залишилося, вступати в колгоспи. Це відбувалося жорстоко та болісно, оскільки всі знали, що *Свині не годуються разом*.

У свою чергу, в міста масово ринули російськомовні жителі, які повністю зміли склад суспільства, середовище проживання і традиції. В середині радянського періоду, в 70-х роках 20 століття, кількість російськомовного населення в Латвії досягла 50%. Це також вплинуло на сучасне життя, оскільки більшість цих людей не покинули нашу країну навіть після відновлення незалежності та інтеграція у суспільство демократичної держави-члена Євросоюзу вдалася не всім.

Руїни виробничих будівель радянської доби, а також досі заселені житлові будинки є спадщиною радянської доби, яка у довгостроковій перспективі завдала шкоди ландшафту Латвії і в містах, і особливо в сільській місцевості.

Наступна криза способу життя відзначена розпадом Радянського Союзу та відновленням національної незалежності Латвії у 1991 році. Цілковитим змінюються політична та економічна система, законодавство, майнові відносини. І це не дається легко. Припиняється використання вже відрегульованого держмайна, розпочинаються процеси приватизації. Ми не знайомі з цією ситуацією. Як і в деяких пострадянських країнах, поняття *дев'яності* у Латвії також означає час хаосу та трансформації – розшарування суспільства, приватизація власності, втрата заощаджень, безробіття, корупція, організована злочинність, слабкість верховенства закону та невпевненість. Однак національна незалежність відновлена, і система цінностей закликає нас повернутися в *золотий час*; у уявлення людей про хороше життя до війн та окупації.

Люди відновлюють свою колишню власність, порівняно багато латишів повертаються з еміграції, представники інтелігенції, городяни починають займатися сільським господарством, оскільки це - одне з уявлень про хорошу Латвію. Однак у більшості випадків ці спроби виявляються безуспішними.

Сільські регіони сильніше страждають від безробіття, і вони починають пустіти. Латиші їдуть до міст шукати роботу, але й там її нелегко знайти. Ситуація стабілізується приблизно через 10 років, і Латвія розпочинає переговори про членство в Європейському Союзі, ставши повноправною державою-членом Європейського Союзу у 2004 році.

Але це призводить до ще однієї кризи способу життя. У міру відкриття європейського ринку праці багато хто їде працювати до Західної Європи. Ірландія, Великобританія, Німеччина, Швеція, Данія – країни, де молоді працездатні латиші шукають кращого життя.

Цю хвилю добровільної еміграції суттєво посилила глобальна фінансова криза у 2007-2008 роках. За приблизними оцінками, з 2004 року за кордон виїхало близько 300 000 жителів Латвії.

Цю кількість неможливо точно визначити, оскільки значна частина латишів зберігає деклароване місце проживання, будинок, квартиру на батьківщині. Багато хто вирушає з думкою на *якийсь час*, і, незважаючи на те, що це *на якийсь час* триває вже 20 років, більшість із них зберігають зв'язок з Латвією. Значна частина емігрантів цього періоду визнається: «Життя – в Латвії. Тут друзі, сім'я, свята, природа. Там я тільки працюю.» Серед тих, хто живе в Латвії, ця еміграція не цінується високо. Ми пишаємось тими, хто несе ім'я Латвії у світ – музикантами, спортсменами, вченими, художниками. Однак у Латвії ми рідко почуємо похвалу на адресу людей, які оселилися в іншій країні тільки заради економічно кращого життя.

Характерною рисою сільського ландшафту сучасної Латвії є занедбані, нежитлові сільські будинки. Наслідки економічних змін, еміграція до міст чи інших країн. Однак якщо ви захочете придбати чи орендувати нежитловий хутір, то виконання цього бажання стане практично неможливою місією.

Латиші неохоче покидають свої будинки. Неохоче продають або здають їх в оренду. Незважаючи на економічні втрати, дуже часто сімейні будинки залишаються у власності, навіть якщо в них ніхто не живе і власники не мають коштів на відновлення будинку.

Латиші, що працюють у містах, часто підтримують тісний зв'язок із сільськими будинками, оскільки майже у всіх є родичі, які живуть у сільській місцевості. За будинками доглядають та їх обслуговують з метою жити тут на пенсії або у найкращі часи, коли гроші будуть зароблені за кордоном та у містах.*

*«Я приїхав сюди влітку, скопив траву. Восени я збираю яблука, розтоплюю піч. Не можу його продати. Коли я більше не зможу їздити - будь що буде.»

«Усі жителі нашої волості, які переїхали до Риги, на свята приїжджають додому! Я бачу у вікно машини, які приїжджають увечері у п'ятницю, завантажені будматеріалами, робочими інструментами, а повертаються увечері в неділю, завантажені огірками, помідорами, картоплею та яблуками.» У машинах, які виїжджають у неділю ввечері, знаходиться не лише картопля. Там подорожує оновлена гармонія зі своїм корінням, уявлення про хороше життя; віра в те, що це хороше життя обов'язково настане.

Глобальна пандемія Covid-19, яка є однією з найбільших криз останніх років, у Латвії була пережита відносно спокійно. Безсумнівно, із тяжкими економічними втратами. Але при цьому в суспільному житті не відбулося серйозних змін. Звичайно, ми сумували за концертами, театральними виставами, супермаркетами, святами та вечірками. Однак слід визнати, що анекдот, присвячений країнам Північної Європи *О, обмеження по Covid-19 зняті, ми зможемо повернутися до звичної дистанції. Ці два метри - це було надто близько!* значною мірою відноситься і до Латвії.

Нам дуже сподобалася можливість працювати віддалено і часто ми це робили зі свого сільського будинку. Цей період спонукав людей працездатного віку змінити місце проживання, переїхавши з Риги до невеликих міст чи сільської місцевості. І в сьогоднішній Латвії добре оплачувані, кваліфіковані віддалені робітники у невеликих селах, сільських хуторах уже не є чимось унікальним.

У контексті криз способу життя необхідно звернутися до подій 2015 року в Європі, які пов'язані з так званою міграційною кризою в Євросоюзі. Латвія була мало зачеплена цим імміграційним потоком, але інформаційний простір дуже суттєво похитнувся. Ставлення значної частини населення Латвії до біженців виявилось категорично негативним. Ми не були ні економічно, ні психологічно готові прийняти та підтримати невідомих іммігрантів. У відповідь на цю ситуацію у 2015 році був створений волонтерський рух *Я хочу допомогти біженцям*, який зараз став однією з найсильніших НУО в Латвії.

Латвія не має суттєвого досвіду прийому біженців у розглянутий історичний період. Емігрували самі латиші, рятуючись від політичних переслідувань та важкого економічного життя. Вони були депортовані. І імміграція в живій пам'яті суспільства пов'язана з масою населення, яке привезено в радянські часи; це негативний досвід.

Початок повномасштабного вторгнення Росії в Україну знаменує собою нову кризу способу життя. За останні два роки до Латвії прибуло понад 40 000 українських мирних жителів, які рятуються від жорстоких бойових дій. І для багатьох Латвія стає домом. На відміну від кризи 2015 року, реакція населення Латвії у 2022 році була протилежною. Український народ одразу сприйняли як свій. Їх власний народ потрапив у велику біду. Ми знаємо силу Росії і в багатовіковій історії, і в нашій живій пам'яті, і готові надати посильну підтримку людям, які знайдуть від неї притулок на нашій землі. Але ми всі повинні разом навчитися зробити цю кризу якомога м'якшою. Латишам слід пам'ятати, що народ України біжить від війни, а не від злиднів. Шукають життя, в якому можна жити, а не більш благополучне життя. І у Латвії таке життя можливе.

Справжнім домом латиші вважають хутір. Ми не повинні бачити, що роблять наші сусіди, навіть якщо ми живемо неподалік один від одного.

Будинок - це не просто будівля. Це рукотворна частина світу – дерева, квіти, садок, двір. Вона не повинна бути огорожена.

Сільські будинки в Латвії рідко бувають занедбаними чи безхазяйними. Вони чекають на найкращі часи.

Використання виразу *Я переїду в інше місце* і подання цього переїзду як повсякденного явища може викликати негативне ставлення. Зміна житла або навіть країни проживання – складний процес, до нього потрібно ставитися серйозно. Не стільки в матеріальному, скільки у емоційному сенсі.

Особистий простір латишів великий як фізично, так і емоційно, і він захищається. Уважно дотримуйтесь дистанції, розмовляючи зі співрозмовниками-латишами. Дистанція дотримується по можливості. Спілкування на дуже близькій відстані змушує нас почуватися некомфортно.

Ми неохоче здаємо в оренду будинки чи квартири, навіть якщо самі ними не користуємось. Здача в оренду передбачає втрату особистого простору. Латиш дуже болісно сприйме зіпсований житловий простір і запам'ятає це надовго. Краще зважитися на втрату грошей, ніж на втрату особистого простору.

Особистий простір захищається навіть при проживанні в місті. Сусіди, які роками живуть в одному під'їзді багатоповерхового будинку, що не знають один одного, – не рідкість у Латвії.

Латиші зазвичай сторожко ставляться до представників інших культур, незнайомців. Нам потрібен час, щоб впізнати людей. Це не відбувається швидко. Однак після того, як думка сформульована - вона рідко змінюється.

До будинку чи квартири можна увійти лише на запрошення господаря/господині. Навіть якщо місце проживання дуже просте, відкрити двері незнайомій людині – це важливий крок до зближення. Винятком є надання допомоги.

Занадто доброзичлива, неформальна бесіда може бути сприйнята як порушення особистого простору. Запитувати про сімейне благополуччя становище, дітей, доходи, здоров'я, переваги в їжі - це, звичайно, теж порушення.

Безпечна тема спілкування – простір зовні. Природа, а також сад. Вираз похвали саду і квітам, що ростуть у ньому, – норма ввічливої розмови в Латвії.

Це проявляється навіть у державних та муніципальних установах. Компліменти з приводу здорових кімнатних рослин (якщо вони є в установі), напевно, викличуть посмішку на обличчі втомленого та зайнятого посадовця. А ось комплімент із приводу вбрання, зачіски, прикрас буде вже надто особистим, неввічливим.

У травні 2024 року Латвія відзначає своє двадцятиріччя як повноправного члена Європейського Союзу. За ці двадцять років у нашому суспільстві відбулися суттєві зміни, що наближаються до стандартів розвиненої демократії у суспільстві та державному управлінні.

Описуючи ці зміни, слід зазначити, що у 2023 році явна більшість жителів Латвії підтримала членство країни у Європейському Союзі. Ця підтримка значно зросла після вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, оскільки громадяни нашої країни цінують безпеку та захист, який забезпечує союз демократичних держав.

У цьому контексті багато хто вже забув референдум вересня 2003 року, коли на запитання *Ви за членство Латвії у Європейському Союзі?* лише 67% учасників референдуму відповіли позитивно.

Підтримка членства Латвії в Європейському Союзі показує, що суспільство загалом підтримує та високо цінує основні цінності ЄС – демократію, верховенство закону, повагу до прав людини, відкритість інформації – і готове жити відповідно до цих цінностей.

Найнегативнішим аспектом членства в Європейському Союзі є складна бюрократія та тривалий процес ухвалення рішень, і це правда. Однак необхідно враховувати, що демократичне ухвалення рішень не може відбуватися швидко і легко – таке можливе лише в умовах авторитарної системи управління.

Латвійське державне управління є справді складною системою, що регулюється багатьма законодавчими актами, але вона передбачувана і об'єктивна. Обсяг нормативних актів великий, але ми можемо бути впевнені, що, діючи відповідно до них, ми отримаємо не лише підтримку наших ініціатив, а й допомогу, якщо вона нам знадобиться. І до нас ставитимуться шанобливо, однаково, незалежно від наших соціальних зв'язків чи кола знайомих у конкретній установі.

Органи державного управління та муніципальні установи забезпечують доступність та відкритість інформації. Кожна установа має свій сайт, і розміщена там інформація об'єктивна і правдива. Безперечно, можуть виникнути труднощі з пошуком саме тієї інформації, яка вам потрібна, тому слід виділити для пошуку додатковий час. Веб-сайт кожної установи включає як інструмент пошуку інформації, так і контактну інформацію консультантів.

У міру підвищення рівня цифровізації багато державних та муніципальних установ переходять на щоденне спілкування та консультації в електронному середовищі. Це означає, що питання задаються у письмовій формі і відповідають

на них теж у письмовій формі. Спілкування по телефону не завжди буде доступним, організувати особисту зустріч може бути ще складніше.

Дана практика не оцінюється однозначно, оскільки, поза всяким сумнівом, швидше та емоційно приємніше уточнити питання у телефонній розмові або під час особистої зустрічі. Проте письмові відповіді підвищують об'єктивність інформації, що надається, а також рівень відповідальності установи. Письмова консультація унеможлиблює дискримінацію консультованого або надання йому особливих привілеїв, неправильне звернення з боку установи і вона піддається перевірці, що не завжди можливе під час особистої зустрічі.

Враховуючи загальну підтримку латвійським суспільством демократичного та європейського державного управління, суттєво змінилося ставлення до корупції, протекціонізму, надання привілеїв, що не регулюються нормативними актами. Безперечно, випадки нечесної поведінки є у будь-якій країні, але в Латвії це вже не є звичайним явищем, і така поведінка викликає однозначне засудження у суспільстві. Це - надзвичайні випадки, а не повсякденні.

Найбільше це стосується так званої побутової корупції. У 2024 році в Латвії немислимо дати хабар поліцейському, інспектору безпеки дорожнього руху, чиновнику державної або муніципальної установи, щоб уникнути відповідальності за порушення або домогтися більш сприятливого вирішення свого питання. Ці вирази також зникли з повсякденних розмов та гумору. Дати п'ятірку дорожньому поліцейському - це не анекдот і не кумедна побутова історія. Це повернення в *дев'яності*, а латвійське суспільство не хоче до них повертатися.

У Латвії необхідно уважно оцінювати висловлювання подяки робітнику державного управління, муніципальної установи, а також представнику неурядової організації. Якщо ваше питання успішно вирішене - жодної матеріальної подяки не потрібно. Конкретна людина добре виконала свою роботу, і їй буде доречно висловити щиру подяку в усній чи письмовій формі. Подарунки можуть бути сприйняті як хабар, незважаючи на добрі наміри дарувальника. Якщо ви дуже хочете сказати спасибі та у вас запланована особиста зустріч – принесіть квіти. Алкоголь і солодощі можуть стати причиною незручної ситуації; подарунки більшого розміру не приймаються. А письмова подяка може бути адресована безпосередньо керівнику робітника і, таким чином, буде оцінена вдвічі позитивно.

Частка державного сектора в Латвії висока - у ньому працюють 29% усіх працюючих жителів. До цього числа входять як Державна поліція, так і Служба державних доходів, Державне агентство зайнятості, Пожежно-рятувальна служба, Служба швидкої медичної допомоги, освітні, соціальні установи та інші. Не всі робітники є держслужбовцями.

Майже у кожній родині в Латвії є хтось, хто працює в державному секторі – вчитель, водій швидкої допомоги, медсестра, секретар, соціальний робітник, глава волості, фахівець із муніципальних проектів. І кожен із нас знайомий із робітником державного управління, який займає відповідальну посаду.

Це - важлива частина суспільства. Частина суспільства загалом, яка усвідомлює важливість існування Латвії як демократичної держави. Це також і їх система цінностей та кодекс поведінки. Отже, грубі висловлювання, що характеризують корупційну діяльність щодо робітників державного управління, адміністрації загалом, не можуть бути частиною соціальних розмов.

Коректна, регламентована та законна система державного управління не може існувати без поінформованих та ввічливих громадян.

Звертаючись до будь-якої установи зі своїм питанням:

- спочатку чітко сформулюйте свою проблему, необхідність;
- переконайтеся, що ви зв'язалися з відповідною установою та відповідним робітником;
- якщо ви хочете очну зустріч - вам доведеться записатися на прийом заздалегідь;
- у більшості випадків для передачі питання до органу державного управління необхідно буде підготувати заяву. Це не неприємна додаткова вимога, щоб завдавати незручності людям - це регламентовано нормативними актами;
- вирішити ваше питання можна буде тільки в тому випадку, якщо це передбачено нормативними актами. Якщо це неможливо - посада працівника установи ні на що не вплине;

-
- поведіться ввічливо, чітко та недвозначно обґрунтуйте своє питання. Робітник установи – це людина, яка виконує свою роботу, і ніхто не заслуговує на грубу поведінку, неповажні висловлювання;
 - ставлення смиренного прохача також неприпустимо. Ви - громадянин, який звернувся до відповідної установи для вирішення свого питання, а не прохач. Це не пришвидшить розгляд вашого питання;
 - якщо вам не зрозуміла вимога, питання - дайте про це знати. Відкрито та ввічливо. Прохання роз'яснити, допомогти заповнити документ буде прийнято з розумінням.

Якщо ми хочемо жити в Європейському Союзі, то нам дійсно доведеться жити в ньому. Зі своєю системою цінностей, ставленням, культурою поведінки. Гармонійне життя тут неможливе при збереженні мислення та поведінки пострадянської держави.

Згадка побутової корупції у розмові та гуморі нагадає латишам про *дев'яності* та викличе лише негативні асоціації. Ми вже давно боремося за викорінення цих явищ і не хочемо повторення цього періоду. Навіть на рівні розмов та жартів – ні.

До державних установ звертайтеся з конкретним питанням. І не чекайте іншого ставлення лише тому, що ви український народ - ні в хорошому, ні в поганому значенні. На даний момент ви є жителями Латвії, і ваші питання вирішуватимуться відповідно до регламенту.

Інформація, що надається державними установами, є об'єктивною та достовірною. Не потрібно шукати обхідні шляхи, інші джерела інформації. Незрозумілості можна вирішити, ставлячи прямі питання.

Будьте ввічливі! Скажіть спасибі, але не даруйте подарунки. В цьому немає необхідності.

Обговоріть ці позиції з іншими українцями, поясніть різницю в культурі державного управління та співробітництва в Латвії та Україні.

Як створювалися НУО в Латвії?

Неурядовий сектор, товариства та фонди, спільноти та асоціації – поняття, які ми пов'язуємо з періодом із 1991 року. Особливо з 2004 роком, коли Латвія стала державою-членом Європейського Союзу. Однак у Латвії ця форма громадської організації відома набагато довше.

Перші основи товариств Латвії заклали іноземці - німці вже у 1765 році, коли заснували І Ризьке товариство взаємного пожежного страхування.

Також *Латвійське літературне товариство (Товариство друзів)* – громадська організація, заснована німецько-балтійськими пасторами в 1824 році, яка розпочала активну діяльність через три роки, тому що епоха, що почалася з приходом до влади царя Миколи I в Росії, не була сприятлива для товариств, як і для будь-яких інших форм самоорганізації суспільства. Це товариство було засноване з метою розвитку та вивчення латиської мови, а потім і фольклору та культури.

Якщо заглянути ще глибше у минуле, то про здатність суспільства об'єднуватися та діяти в організованих структурах свідчать ремісничі гільдії, що діяли у Латвії з 1354 року. Студентські корпорації також близькі до цієї галузі.

Однак найпершою організацією, заснованою безпосередньо латишами та для латишів, є Ризьке латиське товариство, засноване у 1868 році. Шлях його створення за умов управління царської Росії був нелегким. Перші спроби об'єднати латишів, що живуть у Ризі, були зроблені вже в 1861 році, після цього була спроба створити Латиське товариство для наукових і літературних цілей, але ідея не отримала схвалення уряду. Нова можливість заснувати латвійське товариство виникла у 1868 році, коли в Естонії був незвичайний неврожай. Із залученням латвійських ремісників і промисловців до роботи з надання допомоги 2 березня 1868 року було засновано *Латвійське товариство допомоги нужденним естонцям*. Щоб отримати кошти для надання допомоги, товариство з великим успіхом організувало концерти, читання та ставило п'єсу Адольфа Алунана [*Ādolfs Alunāns*] *Жупу Бертуліс* [*Žūpu Bērtulis*]. Це була перша вистава латиського театру в Ризі. У товаристві також діяв Жіночий комітет. Діяльність цього товариства створила умови для заснування Ризького латиського товариства.

«До 1914 року Ризьке латиське товариство було ініціатором, організатором та прихильником майже всіх латиських починань. Товариство організувало і провело Загальне Свято пісні - свято, що стало традиційним, сприяючи самосвідомості народу та росту музичної культури. Перший латиський театр у товаристві розпочав свою діяльність вже у 1868 році, а у 1919 році на його базі був створений Національний театр. При Комісії знань Ризького латиського товариства діяв Відділ корисних книг, який видавав важливі видання, наприклад перший латиський розмовний словник у чотирьох томах. У Ризькому латвійському товаристві були закладені основи Латвійського університету, Музичної академії, зібрані тут колекції переходять у засновані пізніше Ризький історичний музей та Етнографічний музей під відкритим небом, тут розпочала роботу Академія наук під егідою Комісії знань. В історії латиської культури кінця 19 - початку 20 століть майже всі значущі події пов'язані з діяльністю Ризького латиського товариства, тому можна сказати, що воно відіграло вирішальну роль у створенні незалежної держави.»

З моменту здобуття Латвійською державою незалежності у 1918 році число та значення товариств дуже швидко зростали – були створені культурні організації, організації меншин, організації поміркованості, професійні організації, а також інші галузеві організації. Їх різноманітність можна порівняти з різноманітністю політичних партій Латвії до 1934 року.*

***Приказку *Де два латиші, там три партії* можна застосувати і до товариств.**

Враховуючи важливу роль освіти у Латвії, слід також відзначити активне формування та діяльність студентських об'єднань та корпорацій. Показово, що найстаріше існуюче студентське об'єднання *Латишка*, засноване у 1925 році при Латвійському університеті, об'єднує студенток.

З окупацією СРСР у 1940 році товариства змушені були припинити свою діяльність. І лише рідкісне товариство може пишатися історичною спадщиною, як, наприклад, найстаріше професійне об'єднання – Товариство ветеринарів Латвії. Історія цього товариства показує, що за понад сто років свого існування воно припинило свою діяльність лише за часів культу Сталіна у 1940-1957 роках, коли з ініціативи викладачів факультету ветеринарної медицини Латвійської сільськогосподарської академії діяльність товариства була відновлена. Усі роки радянської окупації товариство проводило конференції ветеринарів та ветеринарних фельдшерів, хоча окупаційний режим неохоче це дозволяв. Тому представники інших професій сильно заздрили тому, що Латвійське (ЛРСР) Товариство ветеринарів спромоглося переконати представників окупаційної влади в тому, що збори нешкідливі для існуючої політичної окупаційної влади.

НУО в сучасній Латвії

Новий період у розвитку неурядових організацій розпочинається з відновленням незалежності Латвії у 1991 році. Закон *Про громадські організації та їх об'єднання* набрав чинності 29 грудня 1992 року, а вже у 1993 році в Латвії були зареєстровані 1083 неурядові організації.¹

Число організацій постійно зростає, на рік у середньому реєструються 700 організацій. Значне зростання кількості організацій спостерігається із вступом Латвії до Європейського Союзу. Наприклад, у 2006 році зареєстровано 1238 нових організацій, а 2010 рік демонструє рекорд – зареєстровано 1839 організацій. На початок 2024 року в Латвії зареєстровано 26 851 організація, їх кількість з 1993 року зросла майже у 25 разів.

10,7 тисячі організацій зареєстровані у Ризі. Кількість зареєстрованих НУО у кожному регіоні приблизно однакова.

Треба визнати, що не всі ці організації є активними, пасивними (що не подали річний звіт) є майже 30% всього сектора.

Аналізуючи динаміку розвитку кількості організацій, можна зробити висновок, що формуванню нових НУО сприяло наявне закордонне фінансування сектора, зокрема фінансування з боку Європейського Союзу. Однак дані про доходи неурядових організацій свідчать, що:

26% усіх доходів складають доходи від економічної діяльності, 21% - гранти, ще 21% - різні інші доходи. Пожертвування становлять лише 13% доходів сектору, членські внески становлять 10% від загальних доходів, а фінансування Євросоюзу та інших іноземних фондів – лише 9%. Лише 3% латвійських НУО повідомляють про доходи від іноземних фондів.²

Дані також свідчать, що більшість активних організацій використовують різні джерела доходу – це закордонні фонди, у тому числі фонди ЄС, економічна діяльність, пожертвування та членські внески. Рідкісна організація може існувати тільки за рахунок однієї форми доходу. Слід пояснити, що до розділу доходів *Гранти та Різні інші доходи* входять фінансування проектів, організованих латвійською державою та муніципалітетами, а також доходи від делегування функцій для реалізації функцій держави та муніципалітетів.

Сектор НУО в Латвії є надзвичайно різноманітним як за змістом, так і за сферою діяльності. Сюди входять як організації, які впливають на соціальні, політичні та економічні процеси в країні та представляють інтереси Латвії на європейському рівні, так і ті, що об'єднують людей, зацікавлених у конкретній сфері. Наприклад, гаражні кооперативи та товариства власників квартир.

¹https://www.lursoft.lv/lursoft_statistika/?&id=41/

²https://www.nvo.lv/uploads/nvo_sektora_monitorings_2023_fin.pdf

І ті, чий річний фінансовий оборот складає кілька мільйонів, і ті, у кого у річному звіті немає виручки. Проте всі вони разом становлять основу латвійського громадянського суспільства, об'єднуючи людей, інтереси яких ширші за особисте життя, людей, які готові працювати для побудови кращої Латвії, не завжди одержуючи за це гроші.

Інформація про всі зареєстровані у Латвії НУО загальнодоступна і на <https://www.lursoft.lv>, і на <https://www.ur.gov.lv>. Кожна активна організація підтримує власні соціальні мережі та, по можливості, і веб-сайти. Доступність інформації та відкритість діяльності – один із основних принципів НУО в демократичній країні, і його дотримуються у Латвії. Публічність підвищує впізнаваність та рівень надійності організації, можливості залучення нових членів, партнерів зі співробітництва, пожертвувань, фінансування проєктів. А при реалізації проєкту, який фінансується будь-яким фондом, а також державою чи муніципалітетом, гласність із зазначенням фінансуючого органу є обов'язковою.

Наразі діяльність неурядових організацій в Латвії регулюється Законом про товариства та фонди, який набрав чинності 01.04.2004.¹ Зареєструвати своє товариство в нашій країні просто. Потрібні лише два засновники, а державне мито за створення товариства складає 11,38 євро. Всі зразки документів, необхідних для реєстрації, доступні у Реєстрі підприємств Латвійської Республіки.²

Членство в неурядових організаціях – чудовий спосіб успішно інтегруватися в латвійське суспільство та продемонструвати свою громадянську активність.

Створення власної організації збільшує можливості, забезпечуючи легальний статус, а також відкриває можливості залучення фінансування.

Неурядовий сектор у Латвії широкий і різноманітний, зі сформованими демократичними традиціями. Виросли професіонали у цій галузі, сильні організації. З цим слід рахуватися. Організації, які зараз є впливовими, впізнаваними, розпочали свою діяльність двадцять і більше років тому, коли деякі люди об'єдналися заради гарної ідеї. Можливо, це навіть не займе так багато часу, і ваша НУО стане не менш впливовою!

¹ <https://www.likumi.lv/ta/id/81050-biedribu-un-nodibinajumu-likums/>

² <https://www.ur.gov.lv/lv/registre/organizaciju/biedriba/>

Діяльність НУО

Не чекайте, що ваша нова НУО буде зустрінута гучними оплесками всього сектора або місцевого суспільства. Це не неприйняття, страх конкуренції чи будь-яке інше негативне ставлення. Просто ми знаємо, що створення організації ще нічого не означає, справжня робота лише починається. Виявіть себе - тоді будуть оплески.

Конкуренція для латвійських НУО означає змагання за найкращу ідею, проект та можливість його реалізації, отримання ресурсів у рівноправному та прозорому процесі. Це не означає домовленість, знайомство, особисті зв'язки та вплив на постачальника ресурсу. Це явище спостерігалось ще в 90-х роках минулого століття і ми не хочемо туди повертатися.

Ми - маленька країна, і люди, які працюють у секторі НУО, рано чи пізно знайомляться один з одним. Неможливо приховати нечесну, неетичну поведінку, неприйнятні для інших форми співпраці. Це впливає на репутацію організації у довгостроковій перспективі.

Будь-яке фінансування, доступне неурядовим організаціям, має використовуватись відповідно до умов фінансуючого органу та затвердженого бюджету. Організації, які надходять навпаки, зазвичай не здатні існувати довго.

Доступність інформації та відкритість базовий принцип діяльності неурядової організації.

Діяльність відповідно до існуючих у країні законів та етичних норм, а також відповідно до спільних інтересів суспільства – важливіший базовий принцип.

Фінансування з боку Латвійської держави, муніципалітетів, Європейського Союзу та інших іноземних фондів доступне неурядовим організаціям через тендери. Проектні заявки, заяви, описи проекту, бюджет, додаткові документи мають бути підготовлені відповідно до вимог фінансуючого органу.

Вимоги фінансуючого органу є обов'язковими, всі документи мають бути надані, терміни не повинні затягуватися. Проектна заявка, що надійшла із запізненням на одну хвилину, розглядатися не буде. Бо такі правила, а не через якусь особисту неприязнь. Крім того, багато установ вже впровадили електронні системи подання проектних заявок, які не допускають затримок.

Точність важлива й у діяльності НУО, а не лише в обігу документів. Багато робітників НУО є волонтерами, багато хто працює над кількома проектами та в різних організаціях / на кількох робочих місцях. Планування часу має для нас вирішальне значення. Ніхто не захоче співпрацювати з організацією, яка не дотримується термінів, часу проведення зустрічей чи заходів.

Практично всі фонди та установи надають безкоштовні консультації щодо тендерів на проектування. І ці можливості потрібно використовувати! Рекомендація *Домовитися про консультацію, познайомтеся з організацією/фондом* означає саме те, що консультант допоможе вам краще представити вашу ідею, розібратися у її вимогах та формах оформлення документів. В Латвії консультація не означає жодної переваги у конкурентній боротьбі чи впливу на результат на вашу користь. Подібні спроби вплинуть на імідж вашої організації, і цей вплив буде довгостроковим.

На що роблять пожертвування жителі Латвії?

Як формувалася культура пожертвувань в Латвії та на що жертвують латиші сьогодні?

Пожертвування в Латвії почалися із застосування норм християнської церкви про пожертвування на потреби церкви та парафії, починаючи з кінця 12 століття.

Найзначнішим зробленим пожертвуванням, що вплинув на сучасну освіту та науку, є створення Ризького політехнічного інституту у 1862 році, а також створення Верманського саду в Ризі, коли в 1813 році був заснований Приміський озеленувальний комітет, в якому кожен рижанин, який заплатив один рубль у міську скарбницю, міг посадити дерево у Верманському саду.

Наприкінці 19 століття на пожертвування жителів було організовано Загальне Латвійське свято пісні та танцю, розпочата робота над словником латиської мови, заснований перший латиський театр, видана збірка латиських дайн.

У вигляді пожертвувань були зібрані стипендії Ризького латиського товариства, щоб латвійські студенти могли навчатися в університетах Санкт-Петербурга, Москви, Тербати та інших університетах.

На початку 20 століття латвійський бізнесмен Аугустс Домбровскіс [*Augusts Dombrovskis*] заснував школи та дитячий садок, надавав допомогу латвійським письменникам, музикантам та художникам за підтримки товариства поміркованості *Північне сяйво* [*Ziemeļblāzma*], надавши їм проживання в окремому будинку. У 1904 році на свої пожертвування та пожертвування однодумців був розбитий великий парк площею 5 гектарів. Сьогодні замок культури *Північне сяйво* відреставрований і там відбувається активне культурне життя.

Однією з найбільших акцій солідарності громадян Латвії став збір пожертвувань на будівництво Пам'ятника Свободи. Заснований у 1927 році Комітет пам'ятника Свободи за вісім років зібрав пожертвування на суму 3 мільйони латів, що за сучасним еквівалентом становить 15 мільйонів євро. Завдяки щедрим пожертвуванням громадян Латвії 18 листопада 1935 року був відкритий пам'ятник Свободи.

Примітною ініціативою президента Карліса Улманіса [*Kārlis Ulmanis*] стала заснована у 1935 році Кампанія дружнього заклику. Це було запрошення колишнім випускникам пожертвувати книжки та картини своїм школам. За п'ять років було пожертвовано понад півтора мільйони книг та картин.

Під час радянської окупації традиції пожертвування були знищені, покладаючись на те, що велика радянська держава подбає про все.

Після відновлення незалежності Латвії, меценати посилили підтримку різних соціальних проектів, щоб пом'якшити наслідки швидких соціальних змін. Пізніше організації, що реалізують проекти сприяння освіти, культурі, мистецтву та науці, стали отримувати пожертвування в рівних обсягах.

Обіг пожертвувань регулюється законодавством, а їх використання пов'язане як з відкритістю, так і з цільовим використанням коштів.

В Латвії є кілька традиційних акцій збору пожертвувань – *Дай п'ять [Dod pieci]!*, *Ангели над Латвією [Eņģeļi pār Latviju]*, *Приходь на Різдво [Nāc līdzās Ziemassvētkos]*, які відсвяткували десятий рік роботи у 2023 році.

Понад двадцять років тому (у 2003 році) була заснована найбільша і найвідоміша організація зі збору пожертвувань у Латвії – фонд *Ziedot.lv*. Ця організація діє у тих сферах, де фінансування з боку держави чи муніципалітетів відсутнє чи недостатнє, але воно так необхідне людям. Організації надано статус суспільно корисної організації, що дає людям, що пожертвували, можливість отримувати податкові пільги з прибуткового податку. *Ziedot.lv* з пожертвувань не утримує жодних комісій чи брокерських зборів. 100% усіх пожертвуваних грошей передаються за призначенням.

До цієї організації можуть подати заявку як організації, так і приватні особи, її діяльність є безперервною та багатогранною. Наприклад, 9 березня 2024 року на сайті *www.ziedot.lv* можна підтримати 50 індивідуальних проектів, і до 11.00 загальна сума всіх пожертвувань у 2024 році вже перевищила 1 130 560 євро.

Новий період у культурі пожертвувань Латвії розпочався з повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року. Ця ситуація активізувала більшість латвійських громадян та підприємств, кількість кампаній зі збору коштів зростала лавиноподібно.

Наприклад, вже 28 лютого 2022 року латвійські технологічні підприємці об'єдналися в рух *Підприємці за мир* та розпочали спеціальну кампанію зі збору коштів з метою зібрати 5 мільйонів євро за кілька днів для підтримки України. Мета кампанії була досягнута, і це об'єднання реалізувало вже кілька кампаній.

Неможливо перерахувати всі організації та людей, які займаються підтримкою України, але за ці два роки було зібрано щонайменше 600 мільйонів євро у вигляді пожертвувань. Більш детальну інформацію про підтримку України та народу України, яку здійснюють жителі Латвії та підприємці, можна знайти на сайті Державної канцелярії.¹

Оскільки війна затягується, частина суспільства стурбована тим, що обсяг пожертвувань може зменшитися. Однак голова правління фонду *Ziedot.lv* Рута Діманта [*Rūta Dimanta*] запевняє, що пропорція пожертвувань у 2023 році збалансована – 13 мільйонів євро пожертвовано на Україну та трохи більше на підтримку людей в Латвії.

Стосовно загальних тенденцій пожертвувань - слід сказати, що 59% населення роблять пожертвування нерегулярно і лише 3% вказують, що налаштували автоматичні виплати пожертвувань у своєму інтернет-банку. 6% роблять пожертвування під час Різдва, у грудні, а третина жителів Латвії взагалі не роблять пожертвувань.

¹ <https://www.mk.gov.lv/lv/krievijas-iebrukums-ukraina>

За 2023 рік 54% пожертвували гроші на підтримку дітей, 37% – на підтримку України, 30% – притулкам для тварин, стільки ж – хворим, пенсіонерам, безпритульним. 15% допомогли людям, які втратили свої будинки внаслідок пожежі чи іншого стихійного лиха. 3% пожертвували природоохоронним організаціям, а 10% підтримали культурні, освітні та спортивні заходи.

Громадяни Латвії роблять пожертвування:

- щоб зменшити кричущу несправедливість;
- для людей і тварин, що потрапили в біду;
- для захисту навколишнього середовища;
- для культури, освіти та спорту.

Люди не роблять пожертвувань на те, що їм здається відповідним функціям держави чи муніципалітетів, і таких ситуацій багато. Не роблять пожертвування людям, якщо вважають, що люди могли б зробити самі для себе набагато більше. І таких ситуацій теж багато.

Не роблять пожертвування на яскраві, надмірно емоційні кампанії, а також на ті, які свідчать про очевидну провину людини, що пожертвувала за те, що вона живе краще. Ми стримані і вважаємо, що краще ухвалимо рішення самостійно, кому і чому зробити пожертвування. Якщо ми побачимо необхідність – зберемо п'ять мільйонів за п'ять днів.

Що таке НУО?

Неурядові організації (НУО) – це юридично створені організації, які діють поза, але паралельно з державними, муніципальними чи бізнес-структурами та функціями. Цей термін застосовується до організацій, які мають більш соціальний чи політичний аспект, але не відповідають критеріям політичних партій. У різних країнах можуть бути різні умови для неурядових організацій, а також різні політичні та правові рамки. У Латвії діяльність НУО регулюється Законом про товариства та фонди.¹ Як сказано у назві закону, у Латвії можна створювати два типи неурядових організацій: товариства та фонди.

¹ Закон про товариства та фонди <https://likumi.lv/ta/id/81050-biedribu-un-nodibinajumu-likums>

У сучасному розумінні спільнота – це одиниця суспільства, яка має деяку загальну соціально значиму особливість, таку як місце, набір моральних чи добродесних норм, культура, релігія, цінності, звичаї чи ідентичність. Завдяки безлічі комунікаційних платформ спільноти можуть розділяти відчуття місця з певними географічними кордонами (країна, місто, район чи село), але спільноти також можуть існувати та функціонувати у віртуальному просторі.

Англійське слово *community* походить від старофранцузького *comuneté* (сучасний французький: *communaute*), яке, у свою чергу, походить від латинського *communitas* – суспільний, суспільний дух.

У 1998 році італійський філософ Роберто Еспозіто опублікував книгу під назвою *Communitas*. У цій книзі Еспозіто пропонує інтерпретацію поняття *communitas*, що базується на ретельному етимологічному аналізі слова: «Спільнота не є власністю і не є територією, яку потрібно відокремлювати та захищати від тих, хто їй не належить. Швидше, це пустота (простір, посудина), обов'язок, дар іншому, що також нагадує нам про нашу конституційну відмінність по відношенню до самих себе.»¹

Соціальні зв'язки та прийняті цінності всередині спільноти визначають почуття приналежності до спільноти, що важливо для ідентичності, діяльності та ролі членів спільноти в соціальних інститутах – сім'ї, будинку, роботі, медіапросторі, суспільстві.

Спільноти можуть мати спільні цілі, переконання, інтереси, ресурси, потреби та ризики, які впливають як на ідентичність членів спільноти, так і на рівень зацікавленості та згуртованості.

По суті, суспільство – це простір, створений спільно його членами, на цілі і на благо якого спрямовується частина ресурсів учасників, які натомість отримують почуття приналежності та безпеки. Таким чином, кожен учасник зацікавлений у життєздатності та зростанні спільноти.

Зосередимося більше на спільнотах, загальними соціальними характеристиками яких є місце – село чи райони, тому що модель населення та інфраструктура Латвії самі по собі передбачають необхідність підтримки з боку інших людей та прогресу у розвитку безпосередньо у місцях проживання людей. Така підтримка особливо необхідна у сільській місцевості, але останнім часом культура спільнот дедалі більше поширюється у містах, зокрема Ризі, де створено безліч товариств з розвитку територій.

Слід зазначити, що не кожна спільнота потребує власного товариства, але залучення зовнішніх фінансових ресурсів у спільноту без власного товариства може виявитися дуже скрутним.

¹ *ESPOSITO, Roberto (1998)2010). Communitas. The Origin and Destiny of Community, tr. by Timothy Campbell, Stanford: Stanford University Press, p.6*

Ознаки та структура спільноти:

● Загальна мета (ризика)

Спільноту об'єднує спільна мета, незалежно від того, чи виражена вона голосно і ясно, чи записана, чи існують лише здогади про мету. І навіть у тих випадках, коли здається, що спільнота збирається разом, щоб просто поговорити чи разом відсвяткувати - її цілі виявляються у самих діях. Наприклад, якщо спільнота самоорганізується для святкування спільного свята - її мета буде пов'язана з покращенням культурного життя, об'єднанням сімей, збереженням культурно-історичної спадщини місця або поповненням іншої нестачі (вакууму) на території, де ці заходи визнані необхідними.

Цілі спільноти зазвичай визначаються загальними ризиками спільноти, тобто спільнота визнає, що якщо члени Спільноти не об'єднуються для зниження цих загальних ризиків, якість життя серйозно постраждає, а ризики зростуть. Наприклад, якщо населений пункт є географічно віддаленим селом або групою хуторів з поганою дорожньою інфраструктурою - більша частина ризику буде пов'язана з діями в кризових ситуаціях (бездоріжжя, відключення електроенергії, надання першої допомоги тощо). У таких спільнотах формуються добровільні пожежні дружини, є свідомі і всім знайомі люди, які мають знання та навички дій у кризових ситуаціях. Однією з цілей такої спільноти виразно буде підвищення безпеки та самопомоги членів спільноти.

● Спільні ресурси

Ресурси, які передаються або вже природним шляхом знаходяться у розпорядженні спільноти, можуть бути зовсім різними і можуть просунути спільноту до мети лише за допомогою взаємодії.

В адміністративному та географічному відношенні спільнота має/може мати спільну територію з суспільною інфраструктурою та загальнодоступними природними ресурсами. Наприклад, дорожня мережа, державні установи, муніципальні будівлі або приміщення, що не використовуються, національні ліси, річки та озера, ландшафт, середовище проживання.

У фінансовому відношенні спільнота має/може мати частини бюджету муніципальних установ (бюджети закладів культури, інфраструктурні та комунальні бюджети, бюджет участі), фінансування ініціатив НУО (муніципальних чи державних), приватні пожертвування всередині спільноти або у межах кампаній.

Людські ресурси є найважливішими ресурсами суспільства, як у кількісному, так і у якісному відношенні. Тільки люди з їх волею, знаннями та вміннями можуть активізувати адміністративні, географічні та фінансові ресурси. Безперечно, важливими є чисельність членів спільноти та баланс вікових груп, але не можна стверджувати, що ці аспекти є найважливішими в існуванні спільноти.

● **Загальновизначені та відомі цінності, моральний та етичний кодекс**

Правила поведінки всередині спільноти впливають із загальних ризиків та цілей і становлять значну частину ідентичності спільноти. Логічно, що неминуче буде визнано гарною та етичною поведінкою в спільноті така поведінка, яка мінімізує ризики для спільноти, призводить до досягнення цілей спільноти та створює позитивний імідж спільноти.

Ми так не робимо, У нас це не прийнято, Бути сусідами, Свята справа, Як це виглядатиме – ці повсякденні, широко використовувані висловлювання можуть мати різне значення у кожній спільноті залежно від місцевих звичаїв, сформованих протягом тривалого часу, але ці звичаї майже завжди визначаються загальними ризиками.

Цінності та їх масштаб відносяться до наявних ресурсів, які спільнота вважає незамінними або які мають вирішальне значення для життєздатності спільноти. Наприклад, дуже важливим ресурсом спільноти є озеро, що забезпечує як потік туризму, так і якість відпочинку місцевих жителів. Підприємець, який хоче побудувати завод на березі озера та зливати в нього стічні води, зіткнеться із серйозним опором з боку місцевої спільноти, незважаючи на прогнозовані нові робочі місця та інші фінансові вигоди, які він зможе отримати.

Цінності, як і морально-етичні норми, багато в чому у спільноті формуються історично та інтуїтивно. Рідко коли спільнота зможе одразу відповісти, чому, наприклад, добре повернути посуд господареві з частуванням у відповідь, а погано пробиратися на сусідську галявину за бур'янами, не запитавши у сусіда дозволу.

Цінності, як і існуючі моральні та етичні норми, також становлять значну частину ідентичності спільноти

● **Турбота один про одного – усі члени несуть взаємну відповідальність**

Взаємна відповідальність всередині спільноти може виявлятися як у кризових ситуаціях, так і у повсякденній діяльності. При кризах - як спільних, так і індивідуальних - спільнота мобілізує ресурси для запобігання кризі, наприклад: оперативно знаходить житло та забезпечує предметами першої необхідності сім'ю, яка постраждала від пожежі.

У повсякденній діяльності турбота один про одного і спільна відповідальність можуть виявлятися як у рівному розподілі ресурсів та забезпеченні наявності благ, так і у дотриманні перерахованих вище цінностей і кодексу поведінки. Наприклад, спільнота отримує фінансування на організацію щорічних свят пори року і робить програму привабливою для всіх вікових груп, забезпечує доступність заходу для людей з особливими потребами, не стягує плату за вхід.

● Усі члени однаково потрібні та цінні

Враховуючи, що найважливішим ресурсом спільноти є люди зі своїми знаннями, вміннями та волею, дуже важливим є мотивація та визнання членів спільноти, оцінка всередині спільноти. Вище вже згадувалося, що кожен член спільноти робить свій внесок у загальний простір (життя спільноти) за допомогою часу, матеріальних ресурсів, знань, контактів, інформації або будь-яким іншим способом. Якщо цей внесок прийнятий та використаний спільнотою – він необхідний та корисний. Важливо усвідомлювати, що кожен член вносить стільки своїх власних ресурсів, скільки це можливо для нього в його конкретній життєвій ситуації, і робить це абсолютно безкоштовно, добровільно, тому будь-який внесок однаково важливий і гідний визнання. Наприклад, однаково визнаним є як грошове пожертвування на виготовлення пам'ятного каменю, так і волонтерська робота зі створення та очищення місця розташування пам'ятного каменю, та робота з частування та культурної програми до відкриття заходу. Хтось із членів спільноти намалює плакат до заходу та напише про нього до газети. Хтось інший підтримуватиме порядок у цьому місці в майбутньому. Кожен заслуговує на похвалу, тому що, якби якийсь із етапів був пропущений - план не увінчався б успіхом.

● План дій у кризових ситуаціях

Більшість рішень у кризових ситуаціях у спільноті визначається її внутрішнім порядком чи моральним кодексом та шкалою цінностей. До таких криз належать кризи, що стосуються окремих членів спільноти або групи членів. Наприклад: позиція та реакція спільноти можуть відігравати важливу роль у питаннях, пов'язаних із домашнім насильством, громадським порядком та безпекою.

Якщо спільнота має план дій у кризових ситуаціях, спільнота може значно зменшити наслідки криз, пов'язаних з надзвичайними ситуаціями, стихійними лихами або нещасними випадками. Наприклад: спільнота усвідомлена та має можливість використовувати різну важку техніку, у спільноті є добровільна пожежна команда, члени спільноти знають, що робити у разі повені.

● Чітка структура прийняття рішень

У спільноті має бути певна структура прийняття рішень, має бути зрозуміло, які рішення спільнота приймає на загальних зборах, а які рішення може приймати ініціативна група спільноти, що складається з кількох людей. Наприклад: рішення про збирання коштів на покращення інфраструктури спільноти обов'язково прийматимуться у ширшому колі, оскільки вони зачіпають усі інтереси спільноти, але будуть рішення, які прийматимуться у групах інтересів, якщо вони стосуються лише діяльності групи інтересів.

Велике значення мають регулярність та частота зустрічей та щоденного спілкування. Якщо НУО, яка представляє інтереси всієї спільноти, створена і діє - вона може приймати деякі рішення всередині НУО, але й спільнота, і НУО повинні чітко розуміти, які рішення ухвалюються і в якому порядку.

● **Кожному ясна його роль відповідно до його компетенцій та здібностей**

У спільноті всі члени однаково потрібні та цінні та мають чітку роль у житті спільноти. Ролі визначатимуть компетенції, здібності та можливості людей. Наприклад, якщо член спільноти успішний у середовищі соціальних мереж, має навички графічних робіт і гарні комунікативні навички - йому буде довірено створення публічного облікового запису спільноти в соціальній мережі. Людям з добрими організаторськими здібностями буде доручена організація заходів, зустрічей тощо.

Слід враховувати, що енергія, час та навички, які людина вкладає в спільноту, найчастіше будуть її волонтерською роботою без оплати і не повинні перетворюватися на важкий тягар або другу роботу без оплати, тому важливо, щоб ролі та обов'язки у спільноті розподілялися рівномірно, не звалюючи всю відповідальність та активну діяльність на 1-3 людей.

● **Лідер та управлінська група – чітка ієрархія спільноти**

У спільноті, як і у будь-якій соціальній структурі, існує ієрархія. Найактивнішою, ініціативною та діючою частиною спільноти буде група лідерів, яка має найбільший вплив та вагу у прийнятті рішень, оскільки саме ці люди будуть вкладати найбільше енергії у розвиток спільноти. Зазвичай до цієї групи входять представники кількох секторів – представники освіти, бізнесу, НУО, які добре знають кожну зі своїх областей, що забезпечує різнобічне бачення та внесок.

Цілком природно, що в кожній спільноті є людина, яка має найбільший авторитет, людина, чия думка має найбільшу підтримку серед членів спільноти. Цьому лідеру спільноти доручено висловлювати голос спільноти *назовні*, у спілкуванні з муніципалітетом, засобами масової інформації та державою. Не завжди це має бути найосвіченіший, найуспішніший представник спільноти, але найчастіше лідером спільноти стає людина з прекрасними навичками аргументування, комунікативними та організаторськими здібностями.

Кожна життєздатна спільнота знає і може назвати як свого лідера спільноти, так і групу лідерів, хоча ці люди офіційно не обрані та не зареєстровані документально. Ієрархія спільноти формується природно та інтуїтивно, цінуючи та поважаючи здібності, внесок та вплив кожного.

● **Чітка та відома позиція у зовнішній комунікації**

Спільнота дбає про свій публічний імідж, не порушуючи меж, прийнятих в етичному кодексі спільноти, та відповідно до орієнтирів ідентичності спільноти. Важливо, щоб на зустрічах у спільноті обговорювалася спільна позиція у вирішенні наболілих питань. Єдина позиція та спосіб спілкування спільноти як з муніципалітетом, так і ЗМІ є сильним аргументом на користь захисту інтересів. *Ми чітко розуміємо, чого хочемо досягти. Ми знаємо, хто ми є.* Чітка позиція спільноти показує, що спільнота - організована структурою, здатна приймати рішення та діяти, а не просто кількість жителів у географічному районі.

● **Горизонтальна співпраця всередині спільноти**

Співпраця між різними групами спільноти, здатність до самоорганізації, взаємна доброзичливість та колегіальність показують, що спільнота має чіткі цілі, її члени готові ділитися ресурсами заради загального блага. Горизонтальна співпраця може набувати форми виховання інтересів і традицій, що поєднують людей, взаємодопомоги в кризових ситуаціях, а також, наприклад, створення та просування туристичної пропозиції за участю кількох місцевих постачальників послуг – місцевих виробників, ремісників, екскурсійних ферм, постачальників громадського харчування, туристичних агенцій та керуючих природними об'єктами.

Ідентичність спільноти

Ідентичність спільноти – це, по суті, те, як вона рухається до своїх цілей, творча частина цього шляху, прояви спільноти побутових та культурних традицій. Важлива частина ідентичності складається з етичного кодексу спільноти та неписаних законів (і навпаки). Ідентичність також пов'язана з географічними та адміністративними величинами спільноти, складом населення, основним видом діяльності, доступними ресурсами.

Ідентичність завжди відповідає на запитання: *Хто ми? Які ми? Ким ми хочемо бути?, але більш глибоке питання ідентичності полягає в наступному: Чому ми такі?*

Якщо ідентичність спільноти не сформована, не прийнята і не зрозуміла у спільноті, то різні процеси всередині спільноти можуть бути ускладнені, наприклад: у випадку обмежених фінансових можливостей спільнота зі встановленою ідентичністю завжди віддасть перевагу витратанню фінансів у сферах, що відповідають ідентифікаційному коду, усвідомлюючи, що це - інвестиція з більшою доданою вартістю, яка вже фундаментально відповідає потребам спільноти як єдиного соціального цілого. Спільнота без формальної ідентичності довгий час не зможе вирішити, на які цілі витратити ці обмежені кошти, оскільки інтереси різних членів спільноти конфліктують один з одним.

Ідентичність є гарною та безцінною основою для визначення пріоритетних напрямів розвитку спільноти, зовнішньої комунікації, згуртованості спільноти, створення туристичної пропозиції спільноти та підвищення почуття належності. Ідентифікація може бути виражена у короткій, лаконічній текстовій формі – у гаслі спільноти, слогані, девізі, а також у візуальній формі – знак спільноти, логотип, колірний код, тощо.

Напрями зростання та розвитку спільноти

Напрями розвитку та зростання спільноти безперечно визначаються ризиками та потребами спільноти, з яких логічно випливають цілі спільноти. Однак слід враховувати, що ресурси всередині спільнот обмежені, а це означає, що ці ресурси повинні витратитися таким чином, щоб кожна дія мала найбільшу віддачу, додану вартість та довгостроковий ефект.

Згадаймо, що спільнота не має влади змінити основні параметри спільноти - географічне та адміністративне положення, загальну демографію країни, природні ресурси, що належать спільноті, і спільнота не може виконувати функції держави або муніципалітету. Однак, спільнота може створювати власні дороги, на яких усе вищеперелічене використовуватиметься для потреб спільноти.

Спільноті природно вибирати напрями зростання та розвитку за принципом найменшого опору, при цьому дотримуючись правил:

- спільнота усвідомлює свої сильні та слабкі сторони, можливості та загрози та, використовуючи можливості, використовує свої сильні сторони для зростання;
- спільнота стежить за *вікнами можливостей* у місцевій політиці та поточними подіями у суспільстві, знаючи, що дії, що відповідають моді того часу, завжди будуть зустрічати менший опір;
- спільнота гнучка і готова до творчих рішень, регулярно зустрічається та переглядає найближчі плани, змінюючи їх у міру потреби та адаптуючи до поточної ситуації;
- спільнота в курсі того, що відбувається по сусідству, в муніципалітеті, в країні, знає джерела фінансування та інструменти громадянської участі;
- спільнота має усталену ідентичність, визначені спільні цінності та пріоритети, є управлінська група спільноти, забезпечується внутрішній інформаційний потік, чіткий процес прийняття рішень;
- в спільноті встановлюються довгострокові цілі.

Якщо у спільноті діє НУО, в якій є люди з адміністративними навичками та навичками управління проектами, то спільнота зможе мобілізувати більше ресурсів для задоволення своїх потреб, розширюючи свої можливості для зростання.

У чому різниця між спільнотою та НУО?

ОЗНАКИ	СПІЛЬНОТА	НУО (товариство)
Юридичний статус	Немає статусу юридичної особи.	Є юридичною особою, зареєстрованою у Реєстрі товариств та фондів.
Цілі і завдання	Загальновідомі, але не обов'язково документовані.	Обов'язково визначено у статуті товариства.
Інтереси	Загальні інтереси спільноти.	Первинні – інтереси членів та цільових груп, визначені у статуті.
Структура управління	Неформальна, добровільна, за згодою всередині спільноти.	Процес прийняття рішень та реалізації рішень визначено у статуті товариства, визначені особи, які мають право підпису.
Учасники, члени	Будь-хто може взяти участь, взявши на себе неофіційне зобов'язання дотримуватись прийнятого спільнотою кодексу. Членський внесок є добровільним, залежно від волі та можливостей кожного. Права та обов'язки можуть не бути визначені/ документовані.	Порядок прийому до членів, права та обов'язки членів визначаються статутом, робляться членські внески. Беруть участь у зборах, мають право на прийняття рішень у випадках, передбачених статутом.
Можливості залучення фінансів	Приватні пожертвування на реалізацію конкретних ініціатив, колективні заявки до муніципалітету, ідеї щодо бюджету участі.	Фінансування проекту, членські внески, пожертвування, подання до муніципалітету, ідеї бюджету участі.
Можливості громадянської участі	Колективні заявки: підписуються членами спільноти, відбувається процес збирання підписів. Члени можуть брати участь у громадських обговореннях, опитуваннях, зборах громадян.	Можливість реалізації проектів громадянської участі на розсуд товариства та поточних потреб, широкі можливості для участі у проектах громадянської участі інших НУО. Заявки підписуються особою, яка має право підпису у товаристві.

ОЗНАКИ	СПІЛЬНОТА	НУО (товариство)
Господарська діяльність, робітники та послуги	Немає можливості здійснювати господарську діяльність. Неможливо найняти чи іншим чином виплатити винагороду за роботу чи купити послугу. Неможливо укласти договори оренди, користування приміщеннями.	Можна укласти трудові, волонтерські та корпоративні договори, виплачувати гонорари. Господарська діяльність може здійснюватися у порядку, встановленому законодавством. Обов'язковою умовою – основний діяльністю є громадська діяльність, передбачена статутом. Заборонено отримувати прибуток. Можливе укласти договори оренди, користування приміщеннями.
Публічно доступна інформація, звіти, прозорість діяльності	Може бути відсутня загальнодоступна інформація або публічні інформаційні канали, а також публічна звітність про зроблене. Результати оцінюються неформально, всередині спільноти.	Готуються та подаються до СГД річні звіти та звіти управління, звіти публікуються на своїх веб-сайтах. Реєстраційні дані, статут, юридична адреса знаходяться у відкритому доступі. Хороший тон – є публічні канали інформації (сайт та/або сторінка у соціальній мережі). Річний звіт затверджується на загальних зборах членів. Ведеться свій бухгалтерський облік та здійснюється діловодство.

Правильно представлена, аргументована і документально підтверджена думка спільноти завжди матиме більшу вагу, ніж думка окремої людини.

Тільки ви самі найкраще знатимете, що вам потрібно найбільше.

Тільки ви самі краще знатимете свої можливості створення кращого життя.

Здорова, жива спільнота – це величезна психологічна, охоронна та практична підтримка для членів спільноти.

Дії на благо більшої групи людей та почуття приналежності надають життя сенсу, забезпечують зв'язок між поколіннями, утримують дітей у тих місцях, де вони вирости.

Спільнота — це суспільне середовище, де навіть найменші здобутки відчуються і ясно видні — це дає мотивацію та радість навіть у дуже важкі часи.

У спільноті людина може знайти осмислене застосування кожному своєму вмінню, таланту, приносячи користь іншим, і це цінується.

Практика неурядових організацій та спільнот

Неурядові організації в Латвії надзвичайно різноманітні як за сферами діяльності, так і за масштабами. Існують організації міжнародного, національного, регіонального та місцевого рівня, та їх методи роботи різняться на територіях міст та сіл.

Ми надаємо деякі ідеї та приклади оперативної практики для організацій та спільнот різних розмірів.

Аналізуючи міські організації окремо, можна сказати, що вони:

- специфічні та різні за своїми цілями та формами діяльності;
- об'єднують населення певних груп/національностей/професій тощо для захисту інтересів;
- концентрують конкретні галузі компетенції у соціальній підтримці, мистецтві та культурі, історії та краєзнавстві, культурі меншин, молоді, охороні навколишнього середовища, спорті, громадянському суспільстві та інших сферах діяльності;
- за рідкісним винятком діють переважно на користь своїх учасників чи галузі, приділяючи менше уваги розвитку міста чи муніципалітету загалом.

У сільській місцевості НУО та спільноти функціональні і всі вони мають схожу сферу діяльності – розвиток свого поселення, що в той же час формує об'єктивну основу співробітництва та спільну мету. Практично єдиними спеціалізованими організаціями у сільській місцевості є мисливські клуби, але останніми роками ці організації також дедалі активніше залучаються до діяльності громадянського суспільства, і дедалі більше спільнот планують інтенсивніше залучати мисливські клуби до суспільного життя.

Найвідомішими регіональними організаціями Латвії є центри НУО, що діють у кожному регіоні. Вони базуються у містах Латвії:

У Єлгаві - Земгальський центр НУО (<https://www.zemgalei.lv/>);

У Даугавпілсі - Центр підтримки НУО Південної Латгалії (<https://www.nvoc.lv/>);

У Кулдзі - Курземський центр НУО (<https://kurzemesno.lv/>);

У Валмієрі – функції Відземського центру НУО виконує Фонд Валмієрського краю (<https://www.vnf.lv/>);

У Єкабпілсі – Відусдаугавський Центр НУО (<https://www.vidusdaugavasno.lv/>).

Усі згадані центри НУО підтримують свої сайти, активно реалізують проекти, організовують заходи, поїздки з обміну досвідом, а також оголошують невеликі тендери на проектування, які можуть стати чудовим ресурсом для нової організації. Центр НУО надасть широкі можливості для інтеграції у суспільне життя, а також підтримку реалізації ваших ідей.

Як приклад хорошої практики тут слід згадати відусдаугавський центр НУО, що діє в Екабпілсі. Екабпілський ресурсний центр НУО був історично створений як спільнота та заснований у 2006 році. У 2024 році вона об'єднує понад 60 неурядових організацій та приватних осіб різного профілю діяльності.

Відусдаугавський ресурсний центр НУО має два структурні підрозділи – денний центр *Бути разом та Партнерство сільського розвитку Відусдаугава*, кожне з яких має певний напрямок діяльності. Денний центр надає послуги людям похилого віку та людям з особливими потребами, а Партнерство сільського розвитку *Відусдаугава* реалізує програму LEADER у сільській місцевості краю.

Напрями діяльності центру не обмежуються цими напрямками – реалізуються також молодіжні, екологічні та освітні проекти. Відусдаугавський ресурсний центр НУО бере активну участь у наданні допомоги Україні з першого дня бойових дій. Був створений Центр підтримки цивільного населення України, а різноманітні заходи, які організовує центр, відкривають справді широкі можливості як для отримання підтримки, так і для участі в активному громадському житті.

Агіта Плейко [*Agita Pleiko*], голова правління центру розповідає: «На даний час в місті Екабпілс та його найближчих околицях проживає близько 200 мирних українців, переважно жінки та діти. У проекті, який ми зараз реалізуємо, велика увага приділяється вивченню латиської мови. Навчання на практиці, а не за книгами або за комп'ютером. А це означає участь у різних заняттях, які ми організуємо спеціально для цієї цільової групи. Але оскільки у нашій організації так багато різних напрямків, відбувається таке миле *об'єднання*. Я такого навіть не очікувала. Наприклад: є заняття з фізкультури для наших людей похилого віку і громадяни України теж хочуть брати участь. Ми організуємо вечір розмовної латиської мови, і раптом у ньому захотіли взяти участь і італійські молоді люди, волонтери. Коли така різноманітність - приходять і активні латиші. Така співпраця настільки природна. А у випадку Екабпілса – саме ресурсний центр НУО – це місце, яке дає можливість кожному зустрітися, повчитися одне в одного, вивчити мову, традиції, повністю інтегруватися у суспільство. А далі розвиваються й власні ініціативи. Нещодавня ініціатива, якою я дуже пишаюся, це *Батальйон Відбивних*.¹ Ініціаторами виступили українські жінки. Щоп'ятниці вони збираються в нашому денному центрі, смажать відбивні, котлети, печуть тістечка, а щосуботи доставляють їх українським солдатам, які проходять лікування в реабілітаційному центрі *Вайварі [Vaivari]*. Ось наша багатопрофільна діяльність, яка часом здається дуже складною, створює дивовижні інновації, види діяльності, які ви б точно не придумали, якби працювали в одній конкретній галузі.»

¹ <https://www.lsm.lv/raksts/dzive-stils/cilvekstasti/25.02.2024-karbonazu-bataljons-brivpratigie-latvija-gata-vo-gardas-maltites-ievainotajiem-ukrainas-karaviriem.a544317/>

Ще одним захоплюючим рухом серед міських НУО є створення у великих містах товариств мікрорайонів. На відміну від інших міських НУО, які об'єднують групи з конкретними інтересами, товариства мікрорайонів піклуються про покращення навколишнього середовища та розвиток місця, аналогічно більшості організацій сільських спільнот. Участь у конкретному товаристві мікрорайонів – це дуже добрий спосіб познайомитися з жителями та традиціями вашого найближчого мікрорайону, а також зробити свій внесок у розвиток цього місця.

У Ризі був створений Альянс ризьких мікрорайонів www.rigasarkaimjualiense.lv, який об'єднує 35 товариств мікрорайонів столиці.

Альянс ризьких мікрорайонів визначив свою головну мету наступним чином: «Мета Альянсу – участь у стійкому розвитку міста Риги, збереженні природних та культурно-історичних цінностей та покращенні якості середовища проживання рижан, а також реалізація принципу належного управління у відносинах Ризького муніципалітету із державними установами та жителями.»

Альянс організовує форуми громадян, спортивні заходи, опитування, збирає думки, інформує своїх членів. Ризький муніципалітет вже кілька років виділяє кошти на підтримку товариств мікрорайонів. Мікрорайони можуть висувати свої власні ідеї спільного бюджету, вони виносяться на голосування жителів, а ідеї, що набрали найбільшу кількість голосів, реалізуються муніципалітетом з використанням власного бюджету.

Відповідальність за активізацію жителів мікрорайонів Даугавпілса взяло на себе товариство *Інший Даугавпілс [Cita Daugavpils]*.¹ Це товариство було створено для просування громадянських та європейських ціннісних ініціатив у Даугавпілсі, зміни сприйняття суспільством Даугавпілса як яскраво вираженого російськомовного міста, а також міста, орієнтованого на російський інформаційний простір. *Інший Даугавпілс* приділяє увагу різноманітності околиць цього міста, культурній та історичній спадщині, підкреслюючи етнічну різноманітність жителів історичної реальності прикордонного міста.

Наприкінці 2023 року створений комплекс логотипів усіх мікрорайонів Даугавпілса.²

У сільських регіонах окремою групою організацій є Місцеві ініціативні групи (МІГ), які діють по всій Латвії.³

Що відрізняє МІГ від інших регіональних організацій?

- у всіх одна ціль – розвиток сільської місцевості;
- у них чітко визначена зона дії;
- щоб претендувати на статус МІГ, організація повинна мати певну структуру управління та організаційну структуру.

¹ <https://www.facebook.com/CitaDaugavpils/>

² https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1c12ilkVSflsILDtZygEU5cawcfCJ_mLe

³ <https://www.lad.gov.lv/lv/vrg-darbibas-teritorijas-un-kontaktinformacija-2023-2027>

Для них визначено стабільне фінансування реалізації програми LEADER на періоди фінансування із фондів Європейського Союзу, у тому числі для оголошення тендерів на проектування, реалізації проектів міжрегіонального та міжнародного співробітництва, активізації території та забезпечення її основної діяльності.

Найвідоміша форма діяльності МІГ - LEADER.¹ Проекти LEADER – чудова нагода для сільських НУО та підприємців розвивати свою діяльність. У цих проектах можна відремонтувати та побудувати відповідні приміщення, покращити екологію, придбати основні засоби. Згадаймо, що міські НУО та підприємці не мають доступу до таких інструментів підтримки.

Проект LEADER – це достатнє фінансування, яке вимагає надання співфінансування, відносно складна система подання заявок, велика відповідальність протягом п'ятирічного періоду після закінчення проекту та значна конкуренція при отриманні підтримки цих проектів, особливо для сектору НУО.

Проте оголошення тендерів – не єдине завдання МІГ, і реалізація проекту LEADER – не єдиний спосіб, за допомогою якого НУО/спільнота чи кожна людина можуть брати участь у його роботі. МІГ реалізує заходи щодо активізації території – семінари, курси, поїздки з обміну досвідом тощо. І взяти участь у цих заходах може кожен житель території, для цього не обов'язково бути членом МІГ. Стежте за інформацією і беріть участь! Ці заходи переважно безкоштовні.

Запропонуйте свої ідеї для цих заходів активізації! Якщо ви відчуваєте, що вам та іншій організації потрібні додаткові компетенції та навички - поговоріть зі своєю МІГ! Пропонуйте ідеї для поїздок з обміну! МІГ реалізує проекти міжрегіонального та міжнародного співробітництва, і ці проекти також є чудовим майданчиком для взаємодії. НУО, спільноти, окремі учасники можуть приєднатися до заходів, що вже проводяться, а також запропонувати нові теми проектів.

Отже, якщо ви живете у маленькому місті чи сільській місцевості та хочете відкрити свій власний бізнес чи товариство – знайдіть відповідну Місцеву ініціативну групу.

Відмінний приклад діяльності МІГ можна знайти у Гулбенському районі, де діє товариство *Сатека [Sateka]*.² Окрім оголошення тендерів програми LEADER, Сатека організує тендери на невелике проектування *Разом створене майбутнє – це Твій шанс!*, в рамках яких жителі Гулбенського району можуть отримати фінансування до 500 євро. Фінансування призначене для суботників, благодійних акцій та інших ініціатив, і це важливе тренування для розробки заявок на складніші проекти.

¹ <https://www.laukutikls.lv/nozares/lauku-telpa/leader/>

² <https://www.sateka.lv/>

На сайті товариства¹ створена база даних місцевих виробників, ремісників, постачальників послуг, що дозволяє вибирати їх продукцію чи послуги. У той же час ця база даних демонструє, як багато чого можна досягти, виявляючи активність та залучаючи фінансування проектів LEADER.

Сатека регулярно реалізує проекти підтримки громадянського суспільства. Заходи різноманітні та обширні.

У цій МІГ надаються якісні та регулярні консультації заявникам проекту LEADER, але в підтримці не буде відмовлено і в інших питаннях, пов'язаних із розвитком НУО чи спільноти.

Приклади діяльності сільських спільнот

Спільнота традицій та співробітництва. Бебрене

Село Бебрене на початку свого розвитку включало дві дуже сучасні базові цінності – природу і людей. Свою назву отримала від річки Бебрупіте, що протікає через садибний парк. Вперше у писемних джерелах Бебрене згадується у 1562 році. Село Бебрене – центр волості, де збереглася різноманітна інфраструктура – середня школа, професійно-технічна середня школа, будинок культури, пошта, ветеринарна аптека, бібліотека. На початок 2024 року у волості задекларовані 742 жителі.

Культурно-історичний вигляд села формує садибний ансамбль. Вирішальну роль у ньому відіграє розташування садибної будівлі та церкви на одній осі композиції, витягнутої у напрямку південь-північ. Ансамбль садиби Бебрене – один із небагатьох у Селії, де повністю збереглися всі будівельні елементи садиби Бебрене 19 століття – господарський будинок, господарські споруди, парк із брамою та фрагментами огорожі.

Неурядові організації та державний сектор Бебрене можна вважати феноменом на місцевому рівні – тут зареєстровано 14 товариств та 8 груп інтересів, які ведуть активну діяльність.

У селі Бебрене велика частка людей із вищою освітою, тут уже дуже давно діють як середня школа, так і технікум. Люди також хочуть брати участь у громадському житті, вкладати гроші у розвиток місця свого проживання навіть після закінчення активної кар'єри. І вони можуть це зробити. Вони мають знання, відповідальність і відданість справі.

¹ <https://www.sateka.lv/e-kontaktgrozs/>

Двієтська заплава [*Dvietes paliene*] є унікальним природним ресурсом, тут створений інформаційний центр Двієтської заплави, реалізовані масштабні проекти в галузі охорони природи, налагоджене закордонне співробітництво.

Адміністратор волості та досвідчений робітник НУО Беніта Штраус [*Benita Štrausa*] розповідає: «Товариства дають багато всієї території. Так, це вимагає постійної роботи. І прибуток, отриманий за послуги, вже не є прибутком - весь прибуток треба вкласти для того, щоб розвивати місце і мати можливість реалізувати ці великі плани. Не завжди будуть проекти. І не все можна зробити за допомогою проектів чи муніципального бюджету. Офіційно зареєстрована НУО, однак, об'єднує людей, формується спільна думка, відповідальність.»

Роль НУО в селі Бебрене можна було б повністю оцінити, якби ці організації раптово зникли. Були б видні лише ці порожнечі – немає ні екологічного інформаційного центру Двієтської старої долини, ні милих диких коней та кудлатих корів на заплавних луках; у школі села Бебрене немає туристичної пропозиції; немає книг, написаних та виданих у *Селені*; немає красивих коней та змагань у селі Бебрене.

Жителі села Бебрене також дуже цілеспрямовано та особисто працюють зі своєю діаспорою. Це не просто пост у соціальних мережах, стаття у районній газеті чи на сайті. Жителі села Бебрене дзвонять та розмовляють зі своїми. До того ж вони чудово знають, у кого і що попросити. І отримує вигоду не тільки село Бебрене.

Вам не обов'язково постійно бути поряд, щоб бути активною частиною спільноти. Яскравим прикладом у селі Бебрене є Гунтіс Малашевскіс [*Guntis Malaševskis*], який зараз живе в Каунасі, в Литві. «Гунтіс створив для нас сайт волості www.manabebrene.lv. Це була його ініціатива, цілком добровільна. Також він веде сторінку, регулярно оновлює інформацію. Ми просто відправляємо і протягом дня все публікується. Так, безкоштовно», - каже Штраус.

«На цій сторінці ми також запропонували молодим людям, людям, які навчаються та працюють як в Латвії, так і в інших країнах світу, поділитися своїми враженнями про рідне місце. І якби ви тільки знали, наскільки всі вони були щасливі! Дякували за те, що пам'ятаємо, що цікавимися ними, що їх думки мають значення. Так, це дуже важливо – побудувати цей зв'язок із спільнотою, показати, що ми їх не забули.»

Еліксир успіху:

- багаті природні ресурси та вміння їх використовувати;
- береження культурно-історичної спадщини, її висока оцінка в системі цінностей спільноти;
- надзвичайно висока громадянська активність, велика кількість зареєстрованих НУО та груп інтересів;
- місцеве волосне управління як рушійна сила спільноти, активні муніципальні установи. Здатність працювати разом, незважаючи на відмінності у правовому статусі;
- велика частка людей із вищою освітою;
- інтенсивна робота з жителями, що виїхали, активне залучення новоприбулих.

Спільнота підприємців. Анцене

Анцене - село в Асарській волості Єкабпілського краю. Розташоване в південній частині волості, за 5 км від волосного центру - Асарес, за 17 км від Акністе, за 59 км від крайового центру - Екабпілса і за 168 км від Риги.

Село Анцене утворилося навколо напівсадиби Анцинішки (*Antzinischki*), що належала графам села Бебрене Платері-Зібергі [*Plāteri-Zībergi*]. Тут знаходиться один із рідкісних господарських дерев'яних будинків у стилі класицизму. Єдиний предмет розкоші – невеликий портик чи ганок. У будівлі розміщувалася контора колгоспу *К. Маркс* та клубу, коли будували нову контору – квартири.

Ще до середини 2021 року жителі села Анцене відміряли сімнадцять кілометрів до крайового центру - Акністе. На даний момент - це Екабпілс, вже за п'ятдесят кілометрів. З них п'ятнадцять кілометрів ґрунтовою дорогою. В селі Анцене є АЗС, єдина в найближчих околицях. Є магазин, який працює до надзвичайно пізнього вечора для сільської місцевості. У самому селі переважають споруди радянської доби.

На першій сторінці пошукової системи *Google* після введення назви Анцене з'являються підприємства – ТОВ *Слайдес* [*Slaides*], кооператив *Анцене* [*Ancene*], ТОВ *Силіні* [*Silīņi*], гостьовий будинок *Страути* [*Strauti*]. Нічого про культурні та спортивні заходи, нічого про роботу муніципальних установ. На другій сторінці відображена Асарська початкова школа, на третій - афіша про уроки катання на бігових лижах.

У цьому випадку глобальний постачальник інформації відбиває реальну життєву ситуацію – в селі Анцене справді немає муніципальних установ. Жодного громадського, доступного для спільноти приміщення.

У селі мешкають близько 140 жителів, переважно працездатного віку, сім'ї з дітьми. А село виділяється надзвичайно великою кількістю та різноманітністю підприємств для населення та розташування: великі, потужні фермерські господарства, люди, що займаються вирощуванням зерна та тваринництвом, та молоді селяни. Поблизу знаходиться пункт скупки зерна і найсучасніша зерносушарка. АЗС та логістичне підприємство. Сімейне підприємство Тимахових [Тімахові], що займається виробництвом та експортом зроблених з колод будинків. Господарство Айгара Таманіса [Aigars Tamanis], що займається вирощуванням та переробкою обліпихи та цідонії. П'ять лісозаготівельних бригад. Автосервіс ТОВ Хіллс [Hills].

Велика кількість підприємств відображає риси характеру населення – це рішучість, готовність діяти, брати на себе відповідальність.

У селі є одна спільнота *Двоє разом*, яка була започаткована, коли в селі Анцене ще діяла початкова школа. З моменту закриття школи діяльність спільноти сповільнилася, але навесні 2022 року, з активізацією спільноти Анцене, її діяльність відновилося, було обрано нове правління, подані перші проектні заявки.

Село в основному сформувалося навколо колгоспного району в радянські роки, його забудова не є естетичною, візуально привабливою. Проте двори як приватних будинків, так і багатоквартирних будинків відрізняються чистотою. Очищення навколишнього середовища не обмежується суто приватною територією, жителі також звертають увагу на рівень чистоти громадських територій.

Центром суспільного життя села Анцене вже давно була початкова школа, і її закриття створило вакуум можливостей, що є основною проблемою для спільноти. Усвідомлюючи, що місцева спільнота – єдиний спосіб зберегти якість життя у селі, жителі села Анцене з початку 2022 року створили нову хвилю громадянської активності:

- поновлена діяльність товариства *Двоє разом*, схвалений та реалізований перший проект цього етапу;
- впорядкований яблуневий сад, територія закритої початкової школи, де щороку відбувається свято села Анцене;
- створена група спільноти у *WhatsApp*, в якій зареєстровано 90% жителів села Анцене, і ця ситуація вважається унікальною в контексті комунікаційних платформ спільноти;
- розпочато конструктивне спілкування з муніципалітетом як на волосному, так і на крайовому рівні, підготовлені обґрунтовані пропозиції, організовані дискусії;
- розроблений план розвитку села, чітке бачення розвитку.

Еліксир успіху:

- розвинене бізнес-середовище, велика кількість підприємців в одному селі, що є нехарактерним для сільської місцевості Латвії;
- велика кількість економічно активних жителів у селі, багато молодих сімей з дітьми;
- велика кількість досвідчених, освічених, активних та рішучих людей у спільноті - навіть кілька лідерів;
- чітка оцінка ситуації - все має робити сама спільнота, без залучення муніципальних установ;
- чітке бачення розвитку, короткострокові та довгострокові цілі;
- добре організована внутрішня комунікація спільноти;
- виражені традиції самоорганізації.

Спільнота посеред лісу. Сунаксте

Сунаксте – центр волості Айзкраукльського краю. Він межує з Вієсітською волістю в Єкабпілському краї. Розташування села Сунаксте на межі країв, а також те, що до села Сунаксте неможливо добратися асфальтованими дорогами, багато в чому визначають характер села Сунаксте. Дороги, що з'єднують село Сунаксте з великими населеними пунктами, не тільки не мають твердого покриття, а й перебувають у критичному стані, а в періоди зимової ожеледиці чи весняної відлиги автобуси регулярно скасовують свої рейси через непрохідність доріг.

Село Сунаксте просторе, зручне, упорядковане з відмінним смаком.

У волості проживає 340 чоловік, в селі є і волосне управління, і бібліотека, і Будинок зборів [*Saieta nams*], який жителі села Сунаксте лагідно називають *будиночком*.

Естетичний пріоритет над практичністю – відмінна риса села Сунаксте.

Це відображено в історії місця, оскільки село Сунаксте пов'язане з ім'ям Старого Стендера [*Vecais Stenderis*] та Алфавітною стежкою [*Ābeces taka*]. Харальд Сіманіс [*Haralds Šīmanis*] написав свій найкрасивіший пісенний цикл Я вмираю від спраги біля струмка у церкві села Сунаксте.

Зв'язок зі своєю батьківщиною зберіг і Зігфрідс Сапієтікс [*Zigfrīds Sapietīks*], художник, який народився в селі Сунаксте, який провів своє творче життя в Шотландії. Створена ним пам'ятка *Сибірські хрести* є ще однією особливістю села.

Церква – одне з найважливіших місць у селі Сунаксте, але не зовсім у релігійному розумінні. Вона приваблює відвідувачів із усієї Латвії своїми заходами пам'яті Стендера. Велику роль у цьому плані відіграє товариство Стендера, активісти якого в основному з міста Вієсіте та Риги, участь жителів села Сунаксте у ньому спостерігається рідше.

Місце товариства у розвитку спільноти займає група активних жителів, до якої входять керівник Будинку зборів, бібліотекар, технічний персонал волості та активні жителі. Також розроблений план спільноти, але на даний момент товариство ще офіційно не зареєстроване.

Про вплив недавньої регіональної реформи жителі села Сунакте заявляють, що вона обіцяє більше свободи – крайовий центр в Айзкрауклі знаходиться далеко і важкодоступний, що означає можливість діяти вільно та самостійно.

У період із 2022 року у селі Сунакте значно зросла громадська активність. Натхнена підтримкою спільноти, місцева підприємниця відкрила магазин. *Вейцис [Veicis]* у селі Сунакте – ще одне місце збору спільноти. Окрім купівлі предметів першої необхідності, тут можна випити кави, почитати районну газету, запакувати подарунки. Спільнота визнає важливість цього місця, магазин не розглядається як приватний бізнес - це частина хорошого життя, і кожен має брати в ньому участь.

У 2023 році товариство *Колодязь сонця [Saules aka]* зареєструвало і вже реалізувало свої перші проекти. Керівництво товариством взяли на себе робітниці муніципальних установ. І в цьому випадку зникла різниця між муніципальним службовцем та пристрасним активістом НУО. Вінета Лавреновича *[Vineta Lavrenoviča]*, керівник Будинку зборів, каже: «Вся ця діяльність у спільноті, заснування товариства, надали зовсім нового змісту моїй роботі. Тепер ми все робимо разом – бібліотека, церква, усі активні люди. Кожен вкладає свої найкращі здібності та вміння. А в нас так багато чудових людей! Художники, дослідники краю, бухгалтери, місцеві виробники – кожен робить свій внесок. І ми відчуваємо, як життя в селі Сунакте стає кращим, незважаючи на жодні зовнішні обставини.»

Еліксир успіху:

- сильна, вже сформована спільнота жителів. У житті спільноти однаково беруть участь всі: муніципальні установи - бібліотека та Будинок зборів -, підприємці, лютеранська церква, люди похилого віку, самозайняті. Усі активні жителі села Сунакте об'єдналися у товариство Колодязь сонця;
- виражена прихильність більшості населення до села Сунакте, визнання того, що тут дуже гарно жити, незважаючи на недоліки інфраструктури;
- виразно естетичне сільське середовище. Естетика на всіх заходах, організованих спільнотою;
- багата культурна та історична спадщина, що робить село Сунакте впізнаваним у масштабах Латвії. Спільнота, яка знає і цінує цю спадщину, готова зробити багато для її популяризації;
- мальовничо-виразне середовище, що має дуже високий рейтинг у системі цінностей суспільства.

Цей посібник був створений в рамках проекту *Інформаційні заходи та інтеграційні заходи спільноти для українського населення в Латвії руху Хочу допомогти біженцям*, метою якого є забезпечення та координація роботи з надання підтримки українському народу в Латвії, одночасно сприяючи культурній та соціально-економічній інтеграції.

Хочу допомогти біженцям вже з 2015 року за допомогою волонтерів надає негайну допомогу шукачам притулку, які опинилися у скрутному становищі. Це практично і включає рішення соціальних проблем і системну інклюзивність в Латвії.

З моменту початку повномасштабних бойових дій в Україні у 2022 році товариство надає всебічну підтримку українським біженцям у Латвії, надаючи як інформаційну, так і практичну підтримку, а також координуючи роботу кількох волонтерських команд для надання негайної підтримки. *Хочу допомогти біженцям* підтримувало та підтримує різноманітні ініціативи інформаційної підтримки, які інформують як українців в Латвії про доступну підтримку, так і жителів Латвії про можливості

надання підтримки. У тому числі *Хочу допомогти біженцям* надає громадську підтримку Ризькому центру підтримки цивільного населення України з першого дня його створення.

Наприкінці 2023 та на початку 2024 року *Хочу допомогти біженцям* у співпраці з Дайною Алужане та Ієвою Ятнієце з товариства *Острови Селії [Sēlijas salas]* провели шість *Таборів життєвих історій* для українського народу в Латвії. У них взяли участь майже 60 учасників, переважно українці, які нині вважають своїм домом Латвію - Лієпаю, Алуксне, Краславу, Тукумс, Огре, Юрмалу, Вентспілс, Саласпілс, Кекаву, Резекне, Смілтене, Ригу та багато інших місць. Разом з активістами спільноти з Латвії ми обговорювали життя в Латвії та Україні, згадували різноманітний життєвий досвід, говорили про спільне та різне, вивчили латиську мову та трохи українську, милувалися красою Селії та Латгалії та балували шлунки латвійськими стравами.

У таборах ми багато часу проводили за розмовами про створення товариств, написання проектів, розробку ідей та залучення для них фінансування. Деякі ідеї, що виникли під час таборів, вже реалізовані, деякі ще чекають свого часу. Нові знайомі та друзі, придбані у таборі, допомагають порадою та підтримкою, а також діляться інформацією.

Українці живуть у Латвії вже понад два роки, вони стали частиною латиських спільнот, їх творцями. Сподіваємося, що нові знання, навички та досвід, здобуті ними у *Таборах життєвих історій* також допоможуть у відновленні України після війни. Цей досвід може бути корисним і іншим українцям у Латвії, тому багато думок, які викристалізувалися в наших спільних бесідах, відображені в цьому посібнику.

Ми будемо раді, якщо це буде актуальним і для жителів Латвії, які так багато зробили, щоб допомогти українцям збудувати свої нові будинки в Латвії!

Проект реалізується з січня 2024 року до червня 2024 року. Фінансування проекту здійснюється Фондом притулку, міграції та інтеграції Європейського Союзу.

Рух Хочу допомогти біженцям

Ел. пошта: info@gribupalidzetbegliem.lv

Телефон для консультацій для українських біженців: +371 20 381 039

Ресурси

www.ukraine-latvia.com

www.kartadopomogy.lv

**GRIBU
PALĪDZĒT
BĒGĻIEM**

Додаток 1

Приклади участі громадянського суспільства в НУО в Латвії

Тут згадуються деякі з найвідоміших латвійських НУО, які працюють у сферах участі громадянського суспільства, меншин, соціальної, територіальної, національної, релігійної, статевої та вікової дискримінації, економічної ізоляції.

Організація	Латвійський Цивільний Альянс [Latvijas Pilsoniskā alianse]
Сфера діяльності, цілі, специфіка	Загальні інтереси громадянського суспільства, включаючи інтереси товариств та фондів, що базуються на основних демократичних свободах та правах людини.
Контакти	+371 24245580 alianse@nvo.lv https://nvo.lv
Організація	PROVIDUS
Сфера діяльності, цілі, специфіка	Центр громадської політики, який допомагає приймати найкращі рішення в латвійській політиці, є санаторієм для поганих рішень та сприяє участі громадськості.
Контакти	+371 67039252 info@providus.lv https://providus.lv
Організація	Латвійський сільський форум [Latvijas Lauku forums]
Сфера діяльності, цілі, специфіка	Місія Латвійського сільського форуму – сприяти збалансованому розвитку латвійських сіл, щоб латвійські села стали місцем, де живуть задоволені люди, здатні реалізувати свої економічні та соціальні потреби у місці свого проживання.
Контакти	+371 28855427 info@laukuforums.lv https://laukuforums.lv
Організація	Товариство людей з обмеженими можливостями та їх друзів Апейронс [Invalīdu un viņu draugu apvienība Apeirons]
Сфера діяльності, цілі, специфіка	Неурядова організація, що захищає інтереси людей з інвалідністю, пріоритетами якої є розвиток доступного середовища, розширення соціальних послуг, працевлаштування, інформування громадськості, волонтерство та освіта. Інтеграція людей з інвалідністю в суспільство.
Контакти	+371 29452606 ivars@apeirons.lv https://www.apeirons.lv

Організація	Латвійська організація співробітництва людей із особливими потребами СУСТЕНТО [Latvijas Cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācija SUSTENTO]
Сфера діяльності, цілі, специфіка	СУСТЕНТО – єдина головна організація в Латвії, яка об'єднує 55 організацій людей з обмеженими можливостями, утворюючи таким чином пряме представництво понад 50 000 людей з обмеженими можливостями та/або хронічними захворюваннями. У 2002 році організація була заснована з метою об'єднати якнайбільше товариств і спробувати домогтися поваги до прав і потреб людей з обмеженими можливостями в нашій країні.
Контакти	+ 371 67590437 sustento@sustento.lv https://www.sustento.lv/
Організація	Центр Марта [Centrs Marta]
Сфера діяльності, цілі, специфіка	Надає професійну соціальну, юридичну, психологічну допомогу дорослим, які постраждали від насильства та торгівлі людьми, надає допомогу жінкам та їх дітям, які перебувають у вразливій життєвій ситуації.
Контакти	+371 67378539 centrs@marta.lv https://marta.lv
Організація	Латвійський Червоний Хрест [Latvijas Sarkanais Krusts]
Сфера діяльності, цілі, специфіка	Латвійський Червоний Хрест (ЛЧХ) – одна з найбільших організацій членів та волонтерів в Латвії, яка, з моменту свого заснування 20 листопада 1918 року надає допомогу людям, які опинилися у скрутній ситуації. Діяльність організації охоплює всю територію Латвії – Комітет ЛЧХ діє у кожному регіоні, тим самим надає допомогу якомога ближче до місць проживання жителів.
Контакти	+371 67336651 secretariat@redcross.lv https://www.redcross.lv/
Організація	Латвійське об'єднання самаритян [Latvijas Samariešu apvienība]
Сфера діяльності, цілі, специфіка	Латвійське об'єднання самаритян (ЛОС) сертифіковане як постачальник багатьох соціальних послуг, медичний та освітній заклад. ЛОС пропонує безліч соціальних, медичних та освітніх послуг, які доступні клієнтам як за участю муніципалітетів чи роботодавців, так і індивідуально.
Контакти	Цілодобова гаряча лінія: 8898 samariesi@samariesi.lv https://samariesi.lv

Організація	Об'єднання ЛГБТ та їх друзів Мозаїка [LGBT un viņu draugu apvienība Mozaika]
Сфера діяльності, цілі, специфіка	<i>Мозаїка</i> - неурядова організація, створена з метою покращення правового статусу ЛГБТ в Латвії. Засновників, членів і прихильників Мозаїки об'єднує розуміння того, що здорова і сильна демократія може бути сформована в країнах, де кожен громадянин почувається рівним, вільним формувати своє професійне та приватне життя так, як він вважає за потрібне, і впевнений, що держава захистить його права.
Контакти	+371 28440340 office@mozaika.lv https://www.mozaika.lv
Організація	Місцеві ініціативні групи – сільські партнерства у Латвії
Сфера діяльності, цілі, специфіка	Місцеві ініціативні групи (МИГ) – це об'єднання сільських жителів, організацій, підприємців та муніципалітетів, що діють на певній сільській території, що представляють інтереси жителів та займаються питаннями розвитку села на місцевому рівні, а також впроваджують підхід LEADER, який дає жителям можливість визначити потреби розвитку своєї території, ставлячи цілі, виходячи з місцевих потреб та відповідних планів дій.
Контакти	https://www.lad.gov.lv/lv/vrg-darbibas-teritorijas-un-kontaktinformacija-2014-2022
Організація	Регіональні центри НУО
Сфера діяльності, цілі, специфіка	Організації, метою яких є посилення розвитку громадянського суспільства шляхом сприяння оперативній підтримці, розвитку та залученню неурядових організацій у соціально значущі та соціально-економічні процеси.
Контакти	Курземський: https://kurzemesnvo.lv Земгальський: https://zemgalei.lv Південної Латгалії: https://www.nvoc.lv/ Фонд Валмієрського краю https://www.vnf.lv/ Відусдаугавський Центр НУО https://www.vidusdaugavasnvo.lv/
Організація	Хочу допомоги біженцям [Gribu palīdzēt bēgļiem]
Сфера діяльності, цілі, специфіка	<i>Хочу допомоги біженцям</i> це рух, який за допомогою волонтерів надає негайну допомогу шукачам притулку, які опинилися у скрутному становищі.
Контакти	Телефон для консультації українських біженців: +371 20381039 info@gribupalidzetbegliem.lv https://www.gribupalidzetbegliem.lv

ДОДАТОК 2

Інструменти громадянської участі

Можливості та інструменти громадянської участі у Латвії – на державному, регіональному та муніципальному рівнях.

Рівень/ галузь	Крайові муніципалітети
Інструмент	Консультативні поради жителів
Опис та/або правова основа	<p>Стаття 53 Закону про муніципалітети визначає: «Щоб залучити громадськість до виконання певних функцій чи завдань муніципалітету, муніципалітет може створювати консультативні поради та комісії.»</p> <p>Формування консультативних порад у муніципалітетах не є обов'язковим, але допускається та рекомендується.</p> <p>Діяльність консультативних порад кожен муніципалітет регулює своїми внутрішніми нормативними актами.</p>
Контакти, посилання на документи, сайти	https://likumi.lv/ta/id/336956-pasvaldibu-likums
Інструмент	Бюджет участі муніципалітетів Муніципальні тендери на проектування для НУО
Опис та/або правова основа	<p>Стаття 59 Закону "Про місцеве самоврядування" встановлює обов'язковість бюджету участі для органів місцевого самоврядування. Бюджет участі використовується муніципалітетом для сприяння участі жителів адміністративної території муніципалітету у прийнятті рішень щодо розвитку території відповідно до вимог цього Закону. Рішення про використання коштів бюджету участі приймають жителі адміністративної території муніципалітету.</p> <p>Бюджет участі є обов'язковим для всіх муніципалітетів з 2025 року.</p>
Контакти, посилання на документи, сайти	https://likumi.lv/ta/id/336956-pasvaldibu-likums
Інструмент	Муніципальні тендери на проектування для НУО
Опис та/або правова основа	<p>З метою підтримки НУО, що діють на їх території, у тому числі забезпечення громадянської участі на території муніципалітету, муніципалітети щорічно оголошують тендери на невеликі гранти для неурядових організацій та неформальних груп інтересів жителів.</p>

	Хід тендерів на проектування регулюється внутрішніми нормативними актами муніципалітетів (положенням про тендери), які публікуються на веб-сайтах муніципалітетів.
Контакти, посилання на документи, сайти	Постанова публікується при відкритті щорічного тендеру на проектування або її можна знайти на веб-сайтах муніципалітетів. Латвійський Цивільний Альянс склав картку потенційного фінансування https://ej.uz/finansuavotukartejums
Інструмент	Підтримка діяльності НУО муніципалітетами
Опис та/або правова основа	Внутрішні нормативні акти кожного муніципалітету визначають порядок підтримки волонтерським муніципалітетом товариств, фондів та релігійних організацій та контроль за використанням коштів. Щоб з'ясувати, які ресурси підтримки латвійські муніципалітети надають неурядовим організаціям, наприкінці 2022 року і знову на початку 2023 року Латвійський Цивільний Альянс попросив усі муніципалітети надати інформацію про те, яка підтримка доступна на їх території в таких аспектах, як: податкові пільги, можливості використання приміщень, тендери на проектування, делегування повноважень для виконання муніципальних функцій, фінансування та співфінансування, інші ресурси. Зведена інформація доступна на https://ej.uz/pasvaldiburesursi
Інструмент	Участь у засіданнях думи
Опис та/або правова основа	Положення крайових муніципалітетів визначають порядок участі у засіданнях думи та її комітетів.
Інструмент	Колективні звернення
Опис та/або правова основа	Положення муніципалітету визначають випадки колективних звернень громадян та порядок їх подання на розгляд до муніципалітету.
Контакти, посилання на документи, сайти	https://likumi.lv/ta/id/349676-kraslavas-novada-pasvaldibas-nolikums
Інструмент	Підняття тривоги
Опис та/або правова основа	Ціль Закону про підняття тривоги - сприяти процесу підняття тривоги у суспільних інтересах у разі порушень та забезпечувати створення та функціонування механізмів підняття тривоги у разі порушень, а також відповідний захист осіб, які підняли тривогу.

	Особа, яка піднімає тривогу, має право підняти тривогу у разі будь-якого порушення, що завдає шкоди громадським інтересам, особливо у разі порушень у таких областях. Муніципалітети повинні реагувати на повідомлення про підняття тривоги всередині муніципалітету, і інформація про повідомлення про підняття тривоги доступна на веб-сайтах всіх муніципалітетів. особливо у разі порушень у таких областях.
Контакти, посилання на документи, сайти	https://likumi.lv/ta/id/329680-trauksmes-celsanas-likums
Інструмент	Документи розвитку, інвестицій та інші публічні та громадські обговорення у муніципалітетах
Опис та/або правова основа	Статті 54 та 55 Закону про муніципалітети визначають порядок проведення публічних обговорень та обговорень із громадськістю у муніципалітетах. З метою сприяння участі громадян у вирішенні питань місцевого значення та дотримання інтересів жителів проводяться обговорення, муніципалітет проводить обговорення з громадськістю з питань своєї автономної компетенції.
Контакти, посилання на документи, сайти	https://likumi.lv/ta/id/336956-pasvaldibu-likums
Рівень/ галузь	Регіони планування
Інструмент	Залученість, участь у регіональних центрах НУО
Опис та/або правова основа	Центри НУО – це організації, метою яких є посилення розвитку громадянського суспільства шляхом сприяння оперативній підтримці, розвитку та залученню неурядових організацій у соціально значущі соціально-економічні процеси. Центри НУО є точками передачі інформації у сфері громадянської активності та громадської участі. Освіта, інформування, залучення молоді до сектору НУО, сприяння розвитку волонтерської діяльності. Здійснює проекти співпраці, представлення інтересів, про невеликі повторні гранти, про захист молоді, інтереси меншин, антидискримінацію та інші види проектів. Організовує регіональні форуми НУО, семінари, проводить дослідження, що відповідають оперативним цілям.
Контакти, посилання на документи, сайти	Курземський: https://kurzemesnvo.lv Земгальський: https://zemgalei.lv Південної Латгалії: https://www.nvoc.lv/ Фонд Валмієрського краю https://www.vnf.lv/ Відусдаугавський Центр НУО https://www.vidusdaugavasnvo.lv/

Інструмент	Залученість, участь у місцевих ініціативних групах (МІГ) – сільських партнерствах
Опис та/або правова основа	<p>Місцеві ініціативні групи (МІГ) або сільські партнерства – це організації, що діють на території своєї діяльності за принципом приватно-державного партнерства, що об'єднує муніципалітети, підприємців, приватних осіб та місцеві НУО з метою територіального розвитку.</p> <p>МІГ розробляє СМРПС (Стратегії місцевого розвитку, що рухаються суспільством) на тимчасові періоди планового періоду, у розробці яких активно залучається громадськість території її діяльності.</p> <p>МІГ управляє реалізацією проектів LEADER на території своєї діяльності відповідно до своєї СМРПС, одночасно вживаючи заходів щодо активізації території та реалізуючи проекти міждержавного та міжтериторіального співробітництва, кінцевими бенефіціарами яких є НУО території.</p> <p>МІГ також реалізує й інші проекти програм ЄС та державних програм, які спрямовують розвиток території на цілі, поставлені СМРПС.</p> <p>Також пропонує навчання, мережні заходи та можливості для здобуття та обміну досвідом.</p> <p>Не обов'язково бути членом МІГ, щоб стати кінцевим бенефіціаром діяльності МІГ, але у процесах прийняття рішень беруть участь лише члени МІГ.</p>
Рівень/галузь	Держава
Інструмент	Залученість, участь у Раді з реалізації Меморандуму про співробітництво неурядових організацій та Кабінету Міністрів
Опис та/або правова основа	<p>Метою меморандуму є сприяння функціонуванню ефективного та відповідного інтересам суспільства державного управління, забезпечуючи розвиток громадянського суспільства та участь у процесах прийняття рішень на всіх рівнях та етапах державного управління, сприяючи участі та розвитку основного елементу демократичної держави – громадянського суспільства.</p> <p>Для досягнення цілей меморандуму Кабінет Міністрів та організації громадянського суспільства (учасники меморандуму) співпрацюють у зміцненні та розвитку громадянського суспільства, у розробці та реалізації нормативних актів, а також у розробці та реалізації цілей та завдань, зазначених у документах планування розвитку.</p> <p>НУО – учасники меморандуму – мають можливість раз на півроку номінувати свого представника до ради меморандуму. Засідання Ради Меморандуму проводяться раз на місяць.</p>
Контакти, посилання на документи, сайти	https://www.mk.gov.lv/lv/nevalstisko-organizaciju-un-ministru-kabineta-sadarbibas-memoranda-istenosanas-padome

Інструмент	Залученість, участь у русі Розумних сіл [Viedo ciemu kustība]
Опис та/або правова основа	<p>Створюючи загальне розуміння того, що таке Розумне село, Європейська комісія визначила критерії, які полегшують навігацію та розуміння того, хто ми такі і чого нам, мабуть, слід прагнути.</p> <p>Згідно з визначенням Європейської комісії, Розумні села – це спільноти у сільській місцевості, які використовують інноваційні (творчі) рішення для покращення умов життя на конкретній території та забезпечення стійкості, ґрунтуючись на своїх сильних характеристиках та можливостях. Розумні села пропонують кожній зацікавленій стороні можливість участі у розробці та реалізації власної стратегії та спільному покращенні економічних, соціальних та екологічних умов села, зокрема, за допомогою рішень, які пропонують цифрові технології.</p> <p>Статус Розумного села в Латвії ще не запроваджено, але щорічно товариство Латвійський сільський форум оголошує про можливість подання заявок спільнот на отримання знака визнання Розумного села, встановлюючи критерії та оцінюючи заявки незалежною комісією.</p> <p>Забезпечуються заходи щодо створення мережі Розумних сіл та навчальні заходи, а також позитивна реклама в Латвії та за кордоном. Деякі з МІГ (сільських партнерств) у стратегіях місцевого розвитку, керованих Товариствами, на 2023-2027 роки визначили формування Розумних сіл на своїх територіях як ініціативи, що особливо підтримуються.</p>
Контакти, посилання на документи, сайти	https://laukuforums.lv/lv/archives/tag/viedie-ciemi
Інструмент	Залученість, участь у парламенті сільських спільнот Латвії
Опис та/або правова основа	<p>Парламент сільських спільнот Латвії (ПССЛ) проводиться раз на два роки, і його мета – спільний пошук успішних рішень, а також нових можливостей для розвитку сільських територій, сприяння співпраці різних залучених сторін на місцевому, регіональному та національному рівні. Принцип роботи Парламенту спільнот ґрунтується на рівному діалозі між представниками спільноти та творцями політики.</p> <p>Збираються представники муніципалітетів та державних адміністрацій, бізнесмени, творці політики, академіки, активісти, фахівці з розвитку сільських районів та ентузіасти. Це кілька сотень зацікавлених сторін, які мають одну мету: знайти рішення для стійкості сіл Латвії, як на місцевому, так і на політичному рівні, а також для сприяння благополуччю сільських жителів.</p> <p>Парламент сільських спільнот проходить в одній із сільських спільнот Латвії.</p>

Контакти, посилання на документи, сайти	https://laukuforums.lv/lv/archives/category/latvijas-lauku-kopienu-parlaments
Інструмент	Можливості громадської участі на Порталі правових актів
Опис та/або правова основа	<p>Для зберігання нормативно-правових актів в одному місці створено Єдиний портал розробки та погодження правових актів або портал ППА. Це цифрова інформаційна система, в якій правові акти розробляються, погоджуються та передаються на затвердження уряду. На цьому порталі кожен може брати активну участь у розробці правових актів – висловлювати думку та стежити за ходом розробки документів. Пізніше у відкритій частині засідань Кабінету Міністрів можна стежити за процесом прийняття рішень у прямому ефірі.</p> <p>На порталі ППА кожен член товариства може стежити за перебігом розгляду документів, починаючи зі стадії ідеї (документу обговорення) та закінчуючи конкретним проектом правового акта. Портал є кроком до розширення можливостей участі громадськості у процесі прийняття державних рішень, забезпечуючи залучення представників громадськості (приватних осіб, неурядових організацій) до розробки найважливіших політичних документів та правових актів на початковому етапі. Це сприяє виробленню якісніших і соціально узгоджених державних рішень. Портал ППА сприяє відкритості та доступності інформації про роботу державного управління.</p> <p>Державні та муніципальні установи більше не зобов'язані розміщувати інформацію про документи, що перебувають у процесі розробки та погодження, на своїх сайтах – все зберігається на порталі ППА.</p>
Контакти, посилання на документи, сайти	https://tapportals.mk.gov.lv/public_participation https://www.mk.gov.lv/lv/tiesraide
Інструмент	Реалізація проектів розвитку потенціалу спільнот та НУО, реалізація проектів активізації громадянського суспільства, реалізація проектів будівництва культурного простору
Опис та/або правова основа	<p>Беручи участь та реалізуючи тендери на проектування, доступні сектору НУО, громадянське суспільство отримує можливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> - просувати відповідні своїм цілям громадянські ініціативи на місцевому та регіональному рівні, включатися до поточних політичних та цивільних процесів на національному рівні; - нарощувати людські ресурси, знання та навички, а також технічний потенціал НУО; - реалізовувати процеси, що стосуються місцевої спільноти, створювати ідентичність спільноти, приєднуватися до

	<p>Приймати участь та реалізуючи тендери на проектування, доступні сектору НУО, громадянське суспільство отримує можливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> - просувати відповідні своїм цілям громадянські ініціативи на місцевому та регіональному рівні, включатися до поточних політичних та цивільних процесів на національному рівні; - нарощувати людські ресурси, знання та навички, а також технічний потенціал НУО; - реалізовувати процеси, що стосуються місцевих спільнот, створювати ідентичність спільноти, приєднуватися до національних мереж співробітництва та інформації; - створювати єдиний культурний простір регіону, реалізовувати інклюзивні, інтеграційні заходи; - у суспільному середовищі говорити про права людини в цілому, захищати інтереси меншин, людей, які наражаються на ризики соціальної, економічної та територіальної ізоляції; - проводити дослідження у різних галузях, створювати інформаційні бази; - здійснювати діяльність зі згуртування суспільства, представлення інтересів суспільства; - дбати про позитивний імідж спільноти шляхом створення позитивних інформаційних кампаній; - здійснювати інші заходи, що стосуються своєї спільноти.
Контакти, посилання на документи, сайти	<p>https://www.sif.gov.lv/lv/projektu-konkursi</p> <p>https://www.lad.gov.lv/lv/katalogs</p> <p>https://vkkf.lv/index/konkursi/konkursu-grafiks-2024/</p>
Інструмент	Платформа участі <i>ManaBalss.lv</i>
Опис та/або правова основа	<p>З 2011 року платформа ManaBalss надає безкоштовний сервіс громадянам Латвії, які підписали та подали ініціативи, не пов'язані з політичними чи комерційними інтересами.</p> <p>Політично нейтральні товариства, фонди та асоціації, які працюють на благо громадськості, також можуть безкоштовно подавати ініціативи на платформі.</p>
Контакти, посилання на документи, сайти	https://manabalss.lv/
Інструмент	Преса, радіо, телебачення, інтернет-ЗМІ, соціальні мережі
Опис та/або правова основа	<p>Преса, радіо та телебачення, інтернет-ЗМІ, як на регіональному, так і на національному рівні, можуть стати інструментом громадянської участі для того, щоб:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інформувати громадськість про діяльність НУО чи спільноти, про їх цілі, поточні проекти чи політичні, культурні, громадські процеси; - створити позитивну рекламу місця, привернути увагу широкої громадськості до території в цілому;

	<p>ЗМІ також можуть служити інструментом крайньої необхідності (розпачу) у тих випадках, коли організація, спільнота чи група осіб не можуть домогтися захисту та/або надання своїх прав демократичними засобами.</p> <p>Соціальні мережі служать: для забезпечення обміну інформацією між НУО або будь-якою іншою групою громадських активістів та суспільством загалом та/або цільовою групою; для просування території, просування послуг та заходів, доступних на території, та іншої позитивної реклами; як платформи для громадських дискусій та з'ясування думок; як мережеві платформи та платформи однодумців; як місцеві платформи невеликих новин.</p>
Рівень/ галузь	Права, дискримінація
Інструмент	Омбудсмен
Опис та/або правова основа	Можна отримати консультацію про можливі порушення прав людини або належного управління в державній або муніципальній установі, про дискримінацію або порушення рівного ставлення.
Контакти, посилання на документи, сайти	+371 67686768 +371 25576154 tiesibsargs@tiesibsargs.lv https://www.tiesibsargs.lv/

У 2023 та 2024 роках рух Хочу допомогти біженцям у співпраці з організацією Селіяс Салас (Sēlijas Salas) організували шість «Таборів життєвих історій» для активних українців у Латвії. Метою таборів було сприяти інтеграції українців у Латвії, допомагати розвивати їх ідеї та писати проекти, а також залучати фінансування для розвитку їх ідей. Створення таборів відбулося за підтримки Агентства ООН у справах біженців та Фонду притулку, міграції та інтеграції Європейського Союзу.

Посібник Живи у Латвії видано з метою сприяти повноцінній інтеграції українського народу до Латвії, незалежно від того, скільки часу це триватиме. Українці влаштувалися у всіх регіонах Латвії, водять там своїх дітей до школи, працюють, створюють власні підприємства та товариства. В іншому кліматі, в іншому мовному середовищі, в іншому економічному ладі та суспільному устрої життя. Історії досвіду, історичні екскурси та приклади з посібника допоможуть вам краще зрозуміти, чому тут все саме так, як є. Чому латиші стримані, чому вони легко вивчають іноземні мови, чому важливе дбайливе ставлення до природи і як латиші виявляють сильні емоції. Водночас посібник може бути важливим для лідерів латвійських спільнот та муніципалітетів як корисний ресурс про місцеві та європейські цінності.

Автор посібника Дайна Алужане є головою правління товариства *Мережа співпраці спільнот Острова Селії* [Kopienu sadarbības tīkls Sēlijas salas]. З 2017 року займається створенням руху спільнот у Селії, спочатку – шляхом складання єдиного туристичного продукту через невеликі села, але останні кілька років займається пошуком ідентичності спільнот та потенціалу місця. Пише тексти, малює знаки, слухає та створює історії місць. Ієва Ятнієце – автор ідеї товариства Мережа співпраці спільнот Острова Селії, лектор, стратегічний планувальник, автор та керівник проектів, автор текстів, керівник товариства Водяні знаки [Ūdenszīmes] та художниця з Калдабруні.

Цей посібник був створений в рамках проекту *Інформаційні заходи та інтеграційні заходи спільноти для українського населення в Латвії* товариства *Хочу допомогти біженцям*, метою якого є забезпечення та координація роботи з підтримки українського народу в Латвії, водночас просуваючи інклюзивність і процвітання та будуючи своє майбутнє в Європі - як у Латвії, так і повертаючись до України, яка хоче якомога тіснішої інтеграції до Європейського Союзу.

Інформація про підтримку українського народу у Латвії: www.palidziukrainai.lv

Книга видана за підтримки Європейського Союзу в рамках Проекту екстреної допомоги № HOME-2022-AMIF-AG-EMAS-TF1-LV-0012 – UA-SUP Тематичного механізму Фонду притулку, міграції та інтеграції.

Відповідальність за зміст книги несе виключно товариство *Хочу допомогти біженцям*, і думки, виражені в ній, жодним чином не можуть бути витлумачені як вираз офіційної думки Європейського Союзу.

Цифрова версія книги доступна тут,
відсканувавши QR-код.

Daina Alužāne
Ieva Jātniece

Rokasgrāmata
DZĪVO LATVIJĀ

Дайна Алужане
Ієва Ятнієце

Посібник
ЖИВИ В ЛАТВІЇ